

Chakoten

Dansk Militærhistorisk Selskab

INDHOLD I DETTE NR

side 1 Velkommen til dette nummer

side 1 Julemøde og figurkonkurrence 2003

side 5 Siden sidst. Forfatter Johannes Christensen om Polen 1920 af T. Snorrason

side 5 Siden sidst. Professor Ole Feldbæk om optakten til Slaget på Rheden af H.C. Wolter

side 6 17. Litauiske Uhlanregiment og dets uniformer 1812-1814 (3. og sidste del) af J. K. Larsen med tegninger af Søren Henriksen

side 14 I krig med Gunnar og Syf 1914-1918 af T. Snorrason

side 20 Trooping the Colour - Verdens flotteste parade af Mogens Chr. Friis

side 21 Italienske gardedragoner 1805- 1814 efter R. Forthoffer, Fiches Documentaires

side 23 Ny særudstilling på Orlogsmuseet af Steen Schøn

side Ivan Jørgensen 75 år af A. Willumsen

side 23 Boganmeldelse af Esben Mønster-Kjær's: "Feltherrer" af Steen Schøn

side 23 Om udstillingen "Maskingeværets kulturhistorie" af A. Willumsen

side 24 Kommende møder

side 24 For- og bagside viser

Timbalier des Gardes du Corps

Illustrationen stammer fra et pladeomslag til „Carrouzel de la Maison Du Roy“
og er udført af Pierre Conrad.
Forlægget er antageligvis fra Delaistre 1720.

Chakoten

udkommer 4 gange årligt
og udgives af
Dansk Militærhistorisk Selskab
Udgivet med støtte fra
Prins Joachims og Prinsesse
Alexandras Fond
Abonnement tegnes ved indmeldelse
i Selskabet. Girokonto 655 4873
Kontingent for 2004 kr. 300,-
Fra udlandet kr. 350,-

Selskabets Protektor

Hans Kongelige Højhed
Prins Joachim

Selskabets Præsident

Hans Chr. Wolter
Violvej 36, 3500 Værløse
Tlf. 44 48 43 42
E-mail wol @ post9.tele.dk

Redaktion

Steen Schön
Sankt Annæ Gade 49, 1.th.
1416 København K
E-mail: milestone@e-box.dk

Kasserer

P. Steen Jacobsen
Slotsgade 30, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 42 15

Udveksling af blade

Ole Thureholm
Solbærvangen 40, 2665 Smørum
Tlf. 44 66 14 44
E-mail thurholmpost5.teledk

Anvisningssalg

Aksel Willumsen
Kongedybet 18, 2.th.,
2300 København S
Tlf. 32 54 01 77
E-mail aksel@corfitz.com

Selskabets hjemmeside

www.chakoten.dk

Adresseændring

Søren Juul
Agnetevej 2
2800 Lyngby

Tryk

Dansk Tidsskrifts Tryk
Suhmsgade 3
1125 København K
CHAKOTEN 2004
ISSN 0901-4799

Velkommen til dette nummer af Chakoten

Som ny redaktør har jeg et par små betragtninger.

Først ligger det mig på sinde at understrege, at jeg altid har haft stor respekt for bladet Chakoten. Derfor vil jeg gerne takke bestyrelsen, for at have overladt hvervet som redaktør til mig.

Hvad betyder det så konkret for bladet?

Jo, som det kan ses, har jeg ændret udseendet en smule, og det er min agt at prøve at få bladet til at dække militærhistorien så bredt som overhovedet muligt. Derfor vil jeg indtrængende bede alle de læsere, der måske har en lille idé til en artikel i skuffen, om at nedfælde den og sende den til bladet. Skriver man nødigt artikel selv, er jeg også meget interesseret i at høre om emner, der har interesse. Så vil jeg prøve at finde en skribent.

Særligt stor er manglen på artikler om det 20. århundrede, figurer og krigsspil.

Endelig modtager jeg gerne kritik og ideer til at gøre Chakoten endnu bedre.

Fordelingen af sider i bladet vil blive lidt anderledes, således at nogle numre bliver kortere og andre længere, alt sammen pga. af ændringer i portostøtten, men antal sider pr. år vil være det samme eller måske flere.

Fremover vil der også være flere farvesider i Chakoten.

Steen Schön

Julemøde og figurkonkurrence 2003

Næsten fyrrer mennesker havde med og uden familie, i år valgt at deltage i Chakotens meget populære arrangement i Kastellet. Det blev et arrangement, hvor julehyggen og figurkonkurrencen går op i en højere enhed.

Selskabets præsident bød velkommen og indledte med at takke de medlemmer, som var med til at gøre vores deltagelse i Kastellets fødselsdag til en overvældende succes.

Steen Jacobsen havde endnu engang sørget for godt smørrebrød, til at lægge stemningen – sammen med Hans Christian Wolters valgte vin. To julesange med humoristisk indhold, den ene fra John Sjøberg og den anden fra Aksel Willumsen, fik julestemningen til at stige yderligere et par grader. Men det alvorlige ventede forude – figurkonkurrencen.

Bestyrelsen havde på opfordring tilføjet en ny kategori, som hedder "Fra det hjemlige skatkammer". Desværre var der kun to medlemmer, som havde taget effekter med til denne spændende kategori.

Men da kategorien var ny, skulle den måske nok lige kigges an, og flere har da også efterfølgende tilkendegivet, at de vil stille op i omtalte kategori 2004.

Det bør nok indskydes, at man selv om man er sygdomsramt eller af andre årsager ikke kan være til stede, godt kan deltage i konkurrencen – man skal bare tale sammen om at arrangere afhentning.

Endvidere havde John Sjøberg fået tilført konkurrencen en uofficiel kategori: "Find fejlen". Han havde færdiggjort et diorama,

som viste danske soldater i 1930'erne, omkring en gullaschkanon. Senere oplysninger havde godtgjort, at den danske hær i omtalte periode ikke havde gullaschkanoner. John Sjøberg syntes, det var synd, at dioramaet skulle gå til spilde, og donerede vin og dåsegullasch til dem som kunne finde fejlen - hvilket skulle vise sig, ikke at være så let. Men uddelt blev de tre dåser gullasch og to flasker Chakotvin - til fem forskellige forslag.

Dioramaet kan ses i farve på bagsiden.

Men ellers var det velkendte kategorier. Og til arrangørens tilfredshed slog antal indleverede figurer mv. rekord i år. Præmierne i år var ligesom sidste år bøger og Chakotvin, samt slikposer til børnene i deres kategori.

Præmierne fordelte sig i år - til alles tilfredshed jævnt over det store felt. Og Svend Nielsen vandt fortjent det eftertragtede Chakotskjold.

Til sidst er det på sin plads at rette en stor tak til de medlemmer og fruer (aldrig har servicet været så rent), som igen i år har været med til med at gøre julemødet til en velbesøgt og driftssikker succes.

Vinderne var som følger:

Best in Show

Svend Nielsen, *Napoleons karet erobres ved Waterloo 1815*

Figurer indtil 65 mm

1. Svend Nielsen, *Napoleon i Egypten 1799*
2. John Sjøberg, *Hans Helgesen, dagen derpå 1864*
3. Claus Anderson, *Mamelukofficer 1809*

Figurer over 65 mm

1. Hans Chr. Wolter, *2. Gardelansenerregiment, Frankrig 1812*
2. Claus Anderson, *Officer Highland Regiment*
3. Claus Anderson, *Kejser Napoleon*

Dioramaer, figurgrupper, vignetter og panoramaer

1. John Winther Hansen, *Gardehusarregimentets trompeterkorps*
2. Svend Nielsen, *Napoleons karet erobres ved Waterloo 1815*
3. Leif Christensen, *Den Amerikanske Borgerkrig, 20 th Maine*

Krigsspilfigurer

1. Jens Erik Hansen, *Highlanders ved Waterloo 1815*
2. Hans Chr. Wolter, *Gardegrenader- og garderjægerbataljon, Frankrig 1809*
3. Jørgen K. Larsen, *6. danske linieinfanteribataljon 1848*

Fra det hjemlige skatkammer

1. Aksel Willumsen, *DDR Mig 21 tema*
2. Ib Jørgensen, *Danske afdelingsmærker*

Børne/Junior kategori

1. Mikkel Christensen, *Den Amerikanske Borgerkrig - Iron Brigade*
2. Frederik W. Holm, *Slan Magic Priest*
3. Ida Corfitz Willumsen, *Grenadier Guard 1979*

THE IRON BRIGADE
MAY 1862 - GETTYSBURG

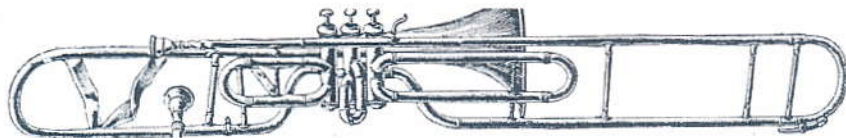

*Og vinderen var.....
igen, igen!....Svend!*

Og Claus tog i samme kategori både 2. og 3. præmie!

Model & Hobby!

Vi rydder lidt op i gemmerne og finder bøger, postkort, plancher m.v., som måske kan have jeres interesse.

Kom og kig!

Herudover har vi det sædvanlige udbud af uniforms-, militær-, instruktionsbøger og -hefter med mange nyheder.

Sussie, vor yngste søster, er ferm til at hitte bøger fra kendte og mindre kendte forlag.

Desuden sørger hun for et godt sortiment af interessante figurer til fornuftige priser og kan endvidere præsentere mange nyheder i Prince August støbeforme.

Kom og kig!

Støbning af egne figurer og emner er spændende udfordring, især hvis det lykkes med et godt resultat.

Vi har materialerne.

1 kg. Silicone i god kvalitet kr. 350,-. Metaller uden bly. PU støbemasse i 2 kg. portioner, let at arbejde med, god flydeevne uden luftboble-problemer.

3 typer Milliput modellérmateriale til fremstilling af prototypefigurer etc.

Alskens instrumenter til modelléring og bearbejdning.

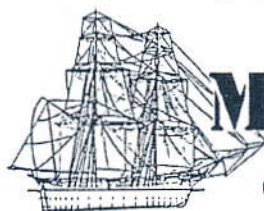
Cyanolim i 3 viskositeter kr. 39,- for 20 gram.

Kom og se!

Inger, den mellemste af os tre søskende, er i den grad miniaturist og fylder forretningen op med mængder af artikler til dukkehusinteriør. Meget af det kan bruges til dioramaer m.v.

Leif, den ældste, er god til at se ud som om han bestiller noget, - af og til i hastigt tempo.- Men han har dog netop fremstillet en masse baser og fundamenter til enkeltfigurer og opstillinger, så der sker da noget!

Velkommen i

MODEL & HOBBY

- siden 1948

Frederiksborggade 23 - 1360 Kbhvn. K
Tlf./fax (+45) 33 14 30 10
Åbent: mandag, tirsdag, torsdag fra kl. 11 - 17,
fredag til kl. 17.30 & lørdag kl. 10 - 13
ONSDAG LUKKET
www.model-hobby.dk

Siden sidst

Onsdag den 4. februar fortalte forfatteren Johannes Christensen om begivenhederne i Polen 1920, hvor Polens leder, marskal Pilsudski - alene ved sin kompromisløse holdning og iskold ro - standser den røde armé på dens færd mod Vesteuropa for at bringe kommunismens glæder til den øvrige menneskehed.

Og det var tæt på at lykkes for de røde! Men inden vi nåede til det punkt, forklarede Christensen om Polens bevægede skæbne - fra en rig og stærk nation til evigt kaos underlagt forskellige fremmede herskere og ofte delt af fjendtlige naboer.

Fra 1814 sad Rusland tungt på en stor del af Polen, medens Preussen og Østrig havde annekteret resten. Hvert land administrerede på sin vis: Rusland prøvede at udslætte alt polsk - med flere opstande til følge. Østrigerne lod deres østrig-ungarske rige af det kalejdoskiske polakker være en del af dets mange folkeslag og sprog, medens preusserne betragtede "deres" polakker som underudviklede men nyttige, ikke mindst udnyttede preusserne det rige Schlesien.

Og polakkerne selv ville selvfølgelig være selvstændige, den nationale stolthed fejlede intet.

En ny chance kom med Første Verdenskrig. Pilsudski vurderede korrekt, at tyskerne i begyndelsen ville være sejrige, men tabe til sidst, og han kæmpede derfor som general med polske enheder på østrigsk side. Da nederlaget 1917 nærmede sig, og Pilsudski ikke ville sværge troskab til de tyske stater, arresteredes han og sendtes i tysk fæstningsarrest.

Ved freden frigaves han og sendtes til Warszawa, hvor polakkerne ved hans ankomst til hovedbanegården på stedet udnævnte ham til statschef. Ingen blandt de allierede ved fredskonferencerne havde overvejet, hvad der skulle ske med de polske områder. En selvstændig polsk stat havde ingen i tankerne, men det havde Pilsudski, og mod enorme odds gik han i gang med opgaven.

I Rusland rasede borgerkrigen stadig. Østrig var brudt totalt sammen og splittet i en række nye stater.

Tyskland var et stort kaos med røde opstande, hungersnød og blokade.

Socialismens avant-garde - det røde rytteri rykker ind i Soldau.

Frankrig troede, at det skulle spille en rolle. England under Lloyd George spillede en rolle.

Og USA så nærmest til fra sidelinien.

Det nye Polen ønskede forskellige dele "Heim in Reich". Naboerne havde samme ønsker, og det gav en serie væbnede sammenstød. De allierede prøvede at få Polen involveret i den russiske borgerkrig, men Pilsudski var - som gammel socialistisk revolutionær - fuldt klar over de rødes styrke, samtidig med han ikke kunne få garanti fra de hvide generaler for Polens selvstændighed efter en eventuel hvid sejr.

De røde havde knust de hvide i 1919, og Pilsudski vidste, at næste mål var Polen, hvorfor han med vanlig kynisme angreb Rusland præventivt i 1919. Dette angreb udløste en russisk national - ikke kommunistisk - begejstring for at give sig i kamp mod polakkerne. Zaristiske officerer og underofficerer strømmede til de russiske faner, hvorved den røde hærs kvalitet stærkt forøgedes.

1920 angreb så russerne med godt 800.000 mand - og flere stod klar til at følge

efter, var det ikke for manglende udrustning.

Polen stillede op med nogenlunde det samme antal soldater - men med meget store materielle mangler. I starten måtte polakkerne trække sig tilbage mod Warszawa, og her satte Pilsudski et modangreb ind som reelt knuste den røde hær. Lenin bad om fred for enhver pris og Moskva, noget Pilsudski overhovedet ikke havde i tankerne.

Kampene foregik ikke som stillingskrig på vestfronten, men var nærmest en serie sammenstød med udækkede flanker, hvor rytteri var særdeles anvendeligt over de nærmest ufattelige afstande. For sine enestående hurtige ryttermarcher huskes specielt den berømte russiske general Budjonny, hos hvem var en kommissær ved navn Josef Stalin, som senere skulle indlægge sig særlig hæder som socialist af format.

Foredraget krydredes med en serie interessante anekdoter og detaljer og var som altid, når Johannes Christensen så levende beretter, en fornøjelse at lytte til.

TS

Siden sidst

Også for dem, der på forhånd havde læst professor Ole Feldbæks fremragende bog om slaget på Reden, blev hans foredrag 3. marts om de dramatiske begivenheder i Kongedybet 2. april 1801 en spændende oplevelse.

Især under spørgetiden efter foredraget blev der trukket interessante linier op til Københavns bombardement og ranet af flåden 1807. F. eks. fik vi svaret på Feldbæks retoriske spørgsmål: Hvornår blev Sjælland en ø? Jo, da den engelske flåde forlod de danske farvande 1801, benyttede man lejligheden til at oplodde Storebælt, så man i 1807 ubesværet kunne

Til højre herfor ses professor Ole Feldbæk berette om baggrunden for Slaget på Rheden. Endnu en gang fik Danmark ørerne i klemme i storpolitikken.

manøvrere i farvandet - og med et par fre-gatter skære Danmark over på midten. Både kronprinsen og hæren befandt sig som bekendt i Holsten og kunne derfor ikke undsætte det belejrede København.

Et lille hjertesuk i den forbindelse: synd, at Ole Feldbæk ikke har fulgt sin succesbog om 1801 op med en tilsvarende spændende skildring af begivenhederne i 1807.

Ellers handlede foredraget mest om baggrunden for slaget på Reden, og professoren tog os helt tilbage til 1793, da gamle A. P. Bernstorff sarkastisk afviste de danske storkøbmands anmodning om konvojering af deres skibe med følgende replik: „Ønsker De krig? Det kan jeg skaffe Dem den dag i morgen! Men få os ud af krigen igen, det formår jeg ikke!“

Det var netop konvojeringen, påbegyndt 1797, som bragte Danmark på kollisionskurs

med England og førte til krig. Da var den gamle statsmands søn, Christian Bernstorff, blevet udenrigsminister, og det var ham, der - kraftigt tilskyndet af kronprins Frederik - førte Danmark ind i det væbnede neutralitetsforbund sammen med Rusland, Sverige og Preussen.

Som den storpolitiske situation udviklede sig op mod 1801 med en tilnærmelse mellem den russiske zar Paul og den franske førstekonsul, Napoleon Bonaparte, blev Danmark-Norge bragt i en umulig situation.

Enten måtte dobbeltmonarkiet tage opgøret med englænderne - eller risikere, at Danmark som stat ville forsvinde fra landkortet. Sverige ville erobre Norge, og Preussen ville besætte Holsten, Slesvig og Jylland, og så var der ikke meget tilbage af gamle Danmark.

„Det er på denne baggrund, man skal se reaktionerne hos beslutningstagerne i april-dagene 1801“, konkluderede foredragsholderen

- og illustrerede det med en stribe velvalgte, levende eksempler.

„Hvorfor skal faghistorikeren lade sig nøje med forskningsarbejdet, og overlade fornøjelsen ved at fortælle den gode historie til andre?“, spurgte Ole Feldbæk i forordet til bogen om slaget på Reden.

Aftenen i Chakoten viste, at han stadig mener det.

HCW

17. Litauiske Uhlanregiment og dets uniformer 1812-1814 (3. del)

af J. K. Larsen
med tegninger af Søren Henriksen

Uniformer

Regimentsfarven for 17. Uhlan var ved oprettelsen karmoisin med hvid kant. Gule knapper. Karmoisin striber på benklæder. For 19. Uhlan: gul med gule kantninger. Hvide knapper. Gule striber på benklæder. (Uniformsfarver efter Chelminsky, side 268.)

Begge regiments uniform ser ud til i begyndelsen generelt at følge uniformsmoden/

stilen ved de øvrige polsk/litauiske uhlanregimenter. Det eneste usædvanlige er, at 19. har blanke (hvide) knapper, medens alle de andre uhlaner ellers normalt har (gule) messingknapper. Da regimentet selv må finansiere og fremskaffe uniformer samt udrustning lokalt, og da det meget hurtigt måtte forlade de hjemlige depoter, kan dette ikke have andet end negative følger for uniformernes beskaffenhed.

Man kan i hvert fald ud fra Bræstrups beskrivelse af 13. juli 1813 fornemme, at der har været et vist slid/falming af de originale uniformer for 17 Uhlan. Den gældende regimentsfarve (karmoisin) er falmet til en lys „kødfarve“ og trompeternes hvide uniformer er falmet til nærmest gullige!

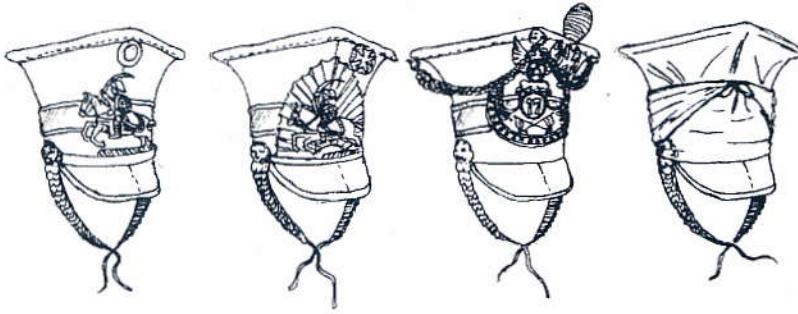
Ved sammenlægningen i april 1813 gennemfører man samtidig en generel fornyelse af uniformeringen med udgangspunkt i de franske beholdninger i Hamborg. Ved optællingen den 1. august fremgår det, at man er startet på en samlet fornyelse af undermundering/benklæder, og en generel fornyelse af uniformeringen (omsyning af uniformsjakker?) for det sammenlagte regiment må være sket samtidigt. Uniformsstoffer og våben er i Hamborg intet problem, og man har sandsynligvis samtidigt kunne trække på nogle af de beholdninger, man i forvejen har haft her til især det 9. (tyske) lansenerregiment. Til gengæld ved man, at selv de franske tropper har svært ved at skaffe andre genstande som epauletter, fjer og ekstra „pynt“ til deres uniformer. Derfor ser man også, at de nye uniformer til det nye 17. Uhlan er mere enkle i snittet, og at visse elementer fra det gamle 19. Uhlaner (knapper, snore og gradstegn?) videreføres i hvert fald af dele af det nye (sammenlagte) 17. Uhlanregiment. De får samtidig flere „franske“ træk og kommer mere og mere til at ligne de franske 6.-9. Lansenerer. Det samme skete for øvrigt for alle de øvrige polske kavaleriregimenter, som i perioden 1813-14 alle reelt var i fransk sold og helt uden egne depoter at trække på.

Hovedbeklædning

Denne var for hovedparten den polske czapka med mørkeblå, firkantet klædespuld. Sort læderskygge og svederem (Turban). I sammensætningen mellem top og bund var et 20mm bredt hvidt klædesbånd. Kanterne og toppen af pulden havde en hvid kant og et tyndt kryds fra hjørne til hjørne. S sammensætningerne i hjørnerne af toppen og kanten af skyggen i messing. Sort hagerem evt. med messingschupper og rundt messingbeslag. Snore og spejl hvide. På czapkaen sad en

*Officerer i forskellige uniformer:
(I denne og alle følgende er
beskrevet fra venstre mod højre)
Paradeuniform. Uniform uden for
tjeneste (man bærer her ofte trekantet
hat og flere typer felthuer og til slut
feltuniform).*

Czapkatyper:

Czapka eller "polske huer". Fra venstre: model båret af menige. Officersmodel båret af enkelte officerer. Model båret både af officerer og menige, men i forskellige kvaliteter. Czapka med sort voksdugsovertræk, det mest almindelige i felten for både officerer og menige.

frontplade/regimentsskilt. Et originalschild til en bevaret officersczapka fra 17. Uhlan ligner i hovedtrækkene de alm. polske skilte. Nederst er der et af messing (gult) halvmåneformet såkaldt „Amazoneskjold“ med regimentsnummer i og derover en polsk ørn, med Litauens hest („Vytis“) indfattet på brystet, i blankt metal (hvidt). Top og bund er samlet med en nitte. Denne type skilt, antages af flere kilder, blev båret generelt af 17. Uhlaner måske i en mere simpel form af mandskabet. På Suhrs tegning: „Polnische Reiterei auf dem Glacis von Hamburg“, ses på de meniges czapka alene en simpel litauisk rytter udstanset i messing. Der kan være to forklaringer på dette skilt. Enten er der her tale om et forsøg på et fælles skilt for de menige efter regimentssammenlutningen, da de to regimenter sandsynligvis fra starten havde forskellige frontplader. Den anden (og måske mest sandsynlige) forklaring kan være, at der her er tale om uhlaner fra det tidligere 19. Regiment, som har fjernet den nederste del af regimentsschildet. Flere kilder siger, at 19. Uhlaner havde en litauisk rytter som overdel på deres regimentsschild (lige som alle de litauiske regimenter bortset fra 17. Uhlan?). På Museet i Vilnius findes et løst „Amazoneskjold“ med „19.“ Præget. Det har man ikke kunnet bære i det „nye“ regiment, og man har derfor måske valgt en nødløsning indtil

hele regimentet fik nye skilte. Flere kilder angiver, at hele regimentet bar „solskiltet“ i flere udgaver, men det er der kun belæg for, at enkelte officerer selv har skaffet sig eller i forvejen bar, da de kom fra andre regimenter (var à la Suite). I felten blev skiltene ofte fjernet fra czapkaen, eller man bar dem med (sorte) overtræk, som vist på Suhr og Ribebilledet. Fjer var som hovedregel sorte for de almindelige kompagnier, men selvfølgelig var der mange undtagelser. Herbert Knötel viser i Eltings „Napoleonic Uniforms“, bind 2, (uden kildeangivelse, men det er nok en misforståelse ud fra Gembarzewski) en kort fjer i trikolore farver, andre igen angiver hvid for hele regimentet, men det er tvivlsomt, da det var et stabstegn. I felten blev fjerent enten fjernet eller forsynet med overtræk for at beskytte den, da den var skrøbelig og ofte dyr.

Det ser ud til, ud fra Suhrs ovennævnte tegning, at menige bar fransk kokarde, men med farverne „omvendt“ fra det, som ellers var det mest almindelige i den franske hær (udefra: blå, hvid og rød). Da den litauiske hær blev oprettet, skulle den officielt bære fransk kokarde, og det er muligt, at man derefter har valgt kokardens opbygning ud fra, at den blå farve skulle være den dominerende. Blåt og hvidt var det tidligere litauiske hertugdømmes „farver“ (det er hovedfarverne

Kurtka:

Kurtka, den specielle polske uniformsjakke set forfra og bagfra. Både officerer og menige bar den, men i forskellige kvaliteter.

på „Vytis“, det nationale litauiske „rytter“-symbol). Rødt og hvidt var det tidligere polske kongedømmes våbenfarver og stadig meget populære, så alle tre farver var faktisk symbolsk „acceptable“.

Overmundering

Mørkeblå kurtka, den specielle polske uniformsjakke, egentlig en videreudvikling af den russiske Potemkinuniform. Den har ingen slids i det korte skøde bagpå, men pynteknapper på begge sider, to lodrette lommer hver med tre knapper og korte ligekantede opslag foran. To brede stropper bagpå i livet til at fastholde sabelbæltet. Høj krave og spidse polske ærmeopslag. Den samledes foran med hæfter.

Krave, ærmeopslag, skødeopslag, lomme-kantning, kant på skulderstrop, sammensyningerne på ærmet og ryggen, samt skøder i regimentsfarven. Knapper var hvide eller gule efter regiment. Indtil 1812 blev der i den polske hær båret rabatter i regimentsfarve med 14 knapper, som i et stykke kunne knappes fuldstændig af jakken og vendes, så rabatterne blev mørkeblå - i begge tilfælde med hvid kantning. Derefter fik man under fransk påvirkning „faste“ rabatter, enten fastsyet langs knapåbningen eller skåret i ét med forstykkerne. Den havde også normalt regimentsfarvet kantning. I felten var det mest almindelige, at man knappede den venstre rabat over den højre, så man kun kunne se det blå for og den højre (regimentsfarvede) kantning (eller omvendt) bl.a. for at fordele slid (som alle der har været i Den Kgl. Livgarde kender til!). Efter regimentssammenlutningen forsvinder den røde rabat og den hvide kantning i 17. Uhlan. Det ser ud til, at efter sammenlægningen påsyede det tidligere 19. Uhlan den nye regimentsfarve, men de beholdt de gamle „hvide“ knapper (Suhr m.fl.). Den regimentsfarvede tresse langs sammensyningen af ærmer og rygstykker ser ikke ud til at være blevet brugt på nye uniformer eller forandrede uniformer fra 19. Uhlan.

Det normale for polske uhlaner er hvide stofepauletter til parade (som Gembarzewski viser det) eller mørkeblå skulderstropper med regimentsfarvet kant til feltbrug. Problemet er, at Suhr viser to (messing?) contrepauletter på sine to „menige“, mens billedet fra Ribe ikke ser ud til at vise noget som helst relevant!

Undermundering

Et par tætsiddende mørkeblå paradebukser („Pantelons de Grand Tenue“ eller „Pantelons de Hongroise“) med hvide (røde iflg. Steemann?) striber langs sidesømmene og foran ved „gylpen“ i form som en bastion ved hver åbning. Man kan ud fra optællingen den 1. august se, at hele regimentet mangler paradebukser samt midler til at skaffe dem, så dette er først blevet afhjulpet senere.

Et par mørkeblå overbukser („Pantelons d'Ecurie“) med sort skridtbesætning og røde striber. Knapper langs ydersiden af benet, lommer er kantet med tresse og har tre små knapper. Bukserne blev båret over på støvlerne, fastholdt med en lille strop under vristen.

Et par (lange) hvide „underbenklæder“ af lærred („Calecons“).

En hvid staldvest uden ærmer („Gilets d'Ecurie“)

En hvid trøje/kort jakke („Gilets d'Ordonance“) med blå krave og spidse ærmeopslag, rød kantning foran, som må antages at være den trøje som blev brugt i daglig tjeneste.

En hvid skjorte („Chemise“).

Et par korte) sorte læderridestøvler med lige afskåret støvleskaft og indskruningssporer („Paires de bottes“)

I Suhrmanuskriptet, billede 55: *„Reiter der französischen polnischen Legion“* ses også, hvad der ser ud til at være franske støvler for det lette kavaleri („Bottes à la Hussarde“) og påspændte sporer. Dette må igen være fra de franske beholdninger.

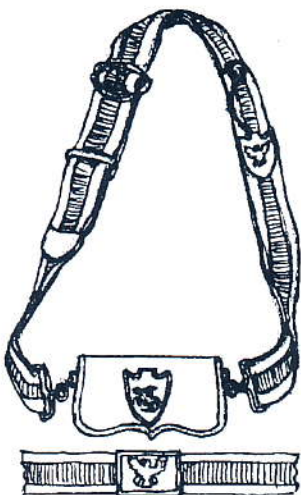
Overtøj

Grå/hvid fransk kavalerikappe med ærmer og tilsyneladende rød krave og kantning omkring lukkestropperne foran („Manteau-capote“ eller „Redingote“). Officerer har en blå, eller grå/hvid officersudgave af samme kappe eller det særlige halvlange „polske“ pelskantede/forede rytterslag med knapper og snore „à la hussarde“ i blå stof, uden ærmer, men et antal knapper på begge sider, antageligvis kunne den lukkes med snore ved den ene rad knapper.

For menige enten handsker uden krave, eller som Suhr viser, kravehandsker, hvilket også kendes for andre (polske) kavaleriregimenter.

Særligt for officerer

Officersczapkaen var af form som de meniges, men i bedre kvalitet og med en ca. 5 cm guldtræse omkring midten. Kantning på skygge, top og puld samt kryds forgyldt. Skiltet kunne være en „finere“ udgave af skiltet med „Amazoneskjoldet“ og ørn i forgyldt sølv og guld, som det ses på Suhrs tegning og på originalsiltet på den bevarede officersczapka i Warszawa. En anden bevaret officersczapka i museet i Vilnius har solplade uden nummer eller motiv og er sandsynligvis blevet påsat czapkaen i Hamborg fra de franske beholdninger, da der som før omtalt også forefindes (løst) den nederste del af det originale czapka-skilt („Amazoneskjoldet“). Den før omtalte officersczapka med et stort solskilt og en stor litauisk rytter indfattet, som sandsynligvis kommer fra 20. Uhlan, kan naturligvis også være båret af enkelte officerer „à la suite“. Schupper, befæstning og snore i guld, men officerer fra 19. beholdt deres hvide (sølv) snore. Suhr viser på sit billede en ridende officer med hvide (sølv) snore på sin czapka, men da det ud fra epauletterne (oberst) må være regimentschefen, oberst Rajecki, og han var fra det tidligere 19. Uhlan, hvor knapfarven var hvid/sølv passer dette ret godt. En stående officer ser ud til at have den korrekte guldsnor på sin czapka. Fjer var hvid for regimentets

stabsofficerer, sort for officerer i kompagnierne og rød i elitekompagniet. Undertiden med hvid (sølv) agraffe eller pompon under. Officerer bar ofte fjeren i form af en „svejf“.

Officerer havde normalt hvid (polsk) kofarve eller i enkelte tilfælde fransk, men i begge tilfælde pålagt et forsvøvet såkaldt „vendisk“ kors (note 1) ovenpå.

Officerer bar normalt en kurtka mage til de meniges, men i bedre kvalitet og med forgyldte/forsøvede knapper, og denne var også paradeuniformen. De havde også en „dagliguniform“ i samme snit som kurtkaen, men mere enkel, måske er det den, Suhr viser på den ridende oberst (vist på forsiden af sidste nummer). Den har her ingen kantninger på krave og ærmer, samt færre knapper end normalt (10-12). Denne uniformstype blev tilsyneladende båret af mange officerer i felten. Inderst bar man en vest uden ærmer, som Steemann - uden kilde - angiver som rød, men den ville normalt være hvid. Alle gradstegn for officerer var som de franske, dog bærer de litauiske officerer derudover ofte skærf/bælte i guld. Undertiden ses også på højre (til parade?) og nogen gange venstre skulder fangsnore/„aiguillettes“ i guld eller sølv (stabsofficerer og elitekompagniet?). Den vil

Officersbandoler og sabelbælte:
Patrontaskebandoler for officerer: sort med brede kantninger i guld, og en skjoldformet plade med „Vytis“, den litauiske rytter som motiv. Sabelbæltet er også sort med guldkanter og stor guldbelagt spænde med den polske ørn.

normalt være fastholdt med en strop til epauletknappen og kunne flyttes fra skulder til skulder.

Gradstegnene var iflg.: *„Reglement sur les uniforms des Troupes et de la Administration Militaire du duche de Varsovie“* (1810) følgende:

Oberst: 2 guldepauletter med kraftig frynse.

Major: 2 sølvepauletter med kraftig guldfrynse.

Chef d'Escadron: guldepaulette med kraftig frynse på venstre skulder. Contre-epaulette i guld på højre skulder.

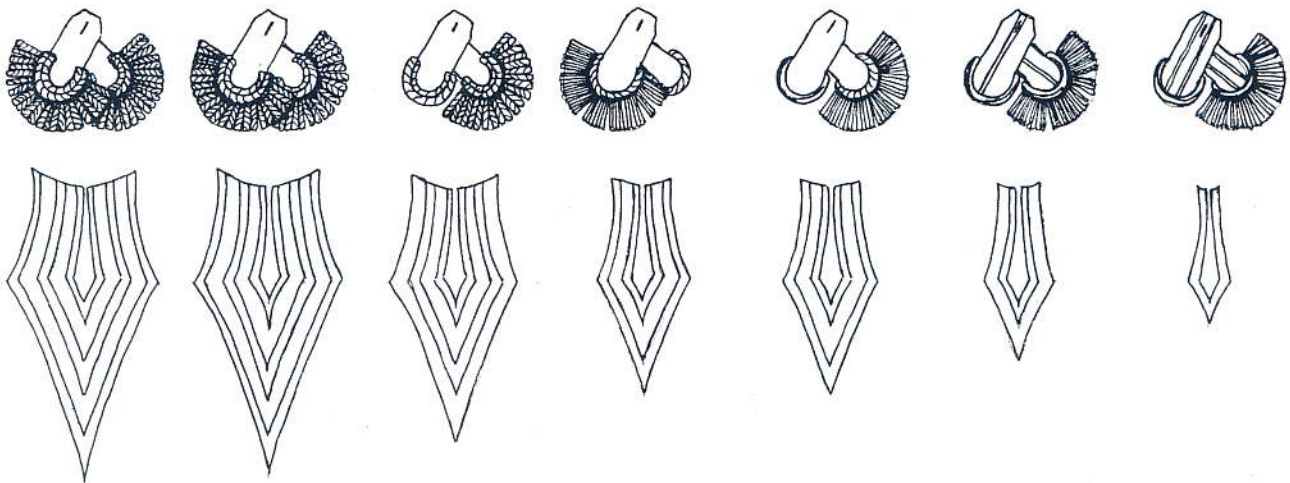
Ritmester: guldepaulette med tynd frynse på venstre skulder. Contre-epaulette i guld på højre skulder.

Adjutant-major: guldepaulette med kraftig frynse på højre skulder. Contre-epaulette i guld på venstre skulder.

Løjtnant: guldepaulette med tynd frynse på venstre skulder. Contre-epaulette i guld på højre skulder. På begge epauletter er en kraftig rød stribes på klappen og skålen.

Sekondløjtnant: guldepaulette med tynd frynse på venstre skulder. Contre-epaulette i guld på højre skulder. På begge epauletter er 2 kraftige røde striber på klappen og skålen.

Officererne bar enten blå eller røde bukser. De røde bukser kan stamme fra beholdninger fra det 9. Cheval-leger Lanciers, som også brugte røde bukser og havde depot i Hamborg. Til feltbrug bar man mørkeblå overalls („Pantalone d'Ecurie“) med to guldstriber langs sømmen. Suhr viser også røde vide bukser („à la Mamelukke“) med to guldstriber langs siden. Til paradebrug bar man tætsiddende „ungarske“ bukser („Pantelons de Grand Tenue“ eller „Pantelons de Hongroise“) med guldsnore langs

Epauletter og buksebesætninger for officerer:

Oberst/"Pulkownik", Major, Chef d'Escadrons/ "Szwadron Dowodca", Ritmester/"Rotmistrz", Adjudant-major, Løjtnant/"Purucznik" og Sekondløjtnant/"Sekunda-Purucznik".

sømmene. De samme bukser findes også i rødt. Foran langs „gylplukningen“ bar man buksegaloner, normalt i knapfarven (For 17. Uhlaner: guld, for 19. Uhlaner: sølv). Deres størrelse/ bredde afhang af officersgraden.

Oberst: 5 galoner på hvert bukseben, 3 å 14mm og 2 å 23mm skiftevis.

Major: som oberst men skiftevis guld/sølv. Chef d'Escadron: 4 galoner, 2 å 14mm og 2 å 23mm skiftevis.

Ritmester: 3 galoner 2 å 14mm og 1 å 23mm skiftevis.

Løjtnant: 2 galoner å 14mm.

Sekondløjtnant: 1 guldgalon å 14mm.

Patrontaskebandoler sort med brede kantninger i guld, hvorpå var en skjoldformet plade med „Yytis“, den litauiske rytter, som motiv og en kæde med en „kradser (til at rense fæng-hullet på pistolen).

Der findes sabelbælter i flere varianter. Suhr viser bl.a. et bredt bælte helt i „guld“ (tresse). Det almindelige sorte polske, temmelig brede med guldkant og guldbladespænde eller et noget lettere bælte med remme i sort læder og med guldbeslag.

Sabelkvast i sølv.

Særligt for underofficerer og mellemstab

Underofficerer bar som grundlag den samme uniform som menige med påsatte gradstegn. Alle gradstegn for underofficerer var som for de franske, men dog med små afvigelser, ifølge: „Reglement sur les uniforms...“:

Overvagtmaster/stabssergent: to epauletter med blå stofklap med blandet tyndt rød (1/3) og sølvfrynse(2/3). To sparreformede guldgaloner ca. 5cm over hvert ærmeopslag, syet på rød stofbaggrund i rødt eller regimentsfarven. Czapaksnore var flettet rød/sølv. **Stabssergenter** bar som kendetegn en hvid fjer.

Vagtmester: en sparreformet guldgalon ca. 5cm over hver ærmeopslag, syet på rød stofbaggrund eller i regimentsfarven. Czapaksnore var flettet rød/hvid.

Kvartermester: to sparreformede gule uldgaloner ca. 5 cm over hvert ærmeopslag, syet på rød stofbaggrund i rødt eller regimentsfarven. En sparreformet galon i guld syet på rød stofbaggrund, eller i regimentsfarven, midt på overarmen, på begge ærmer. Czapaksnore var flettet rød/hvid.

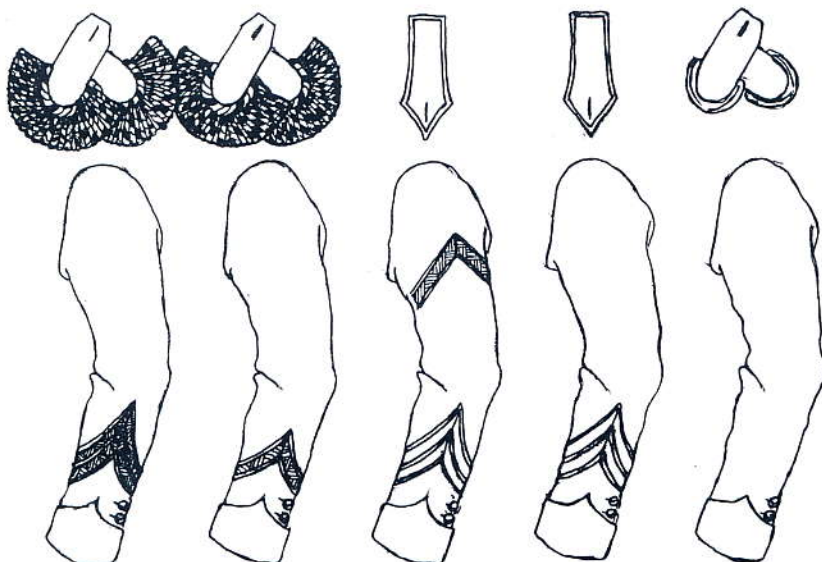
Korporal: to sparreformede gule uldgaloner ca. 5 cm. over hvert ærmeopslag, syet på rød stofbaggrund eller i regimentsfarven. Czapaksnore var flettet rød/hvid2 .

Der var, så vidt det kan ses ud af billeder og bevarede genstande, en meget stor variation i de nævnte gradstegn fra regiment til regiment og dette gælder også 17. Og især 19. Uhlan.

Generelt ser det ud til, at alle underofficersvinkler er placeret ret højt, ofte over de reglementerede 5 cm over opslaget. Dette er nok fordi, når man bære kravehandsker til hest, så kan man ikke se gradsbetegnelsen, hvis ikke den sidder højt på underarmen!

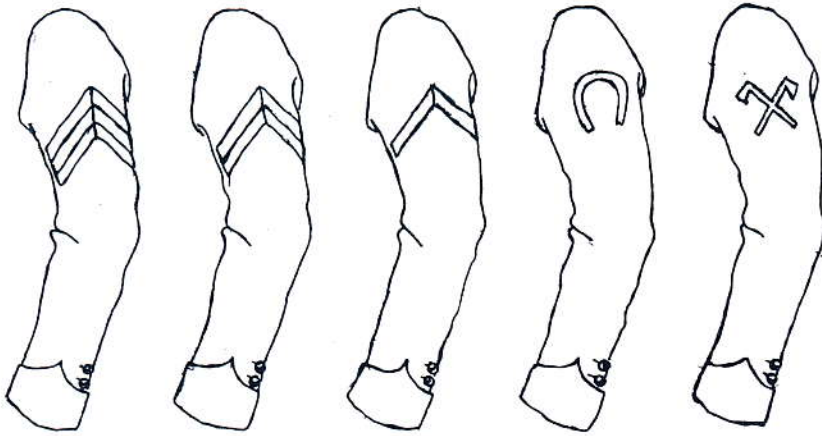
Suhr viser i „Le Bourgeois De Hambourg“, billede 55: „Reiter der französischen polnischen Legion“, en underofficer. Figuren til venstre på tegningen bærer samme grunduniform som den anden på billedet, men har hvid frynseepaulet på begge skuldre, samt hvide skuldersnore på højre Muligvis er begge dele med tynd blå indfletning (1/3 blå, 2/3 hvid?). Han bærer to hvide vinkler på venstre underarm ca. 5 cm over ærmeopslaget. Hvorfor der kun er vinkler på den ene underarm, er ukendt, men højst mærkeligt, da der burde være på begge efter fransk mønster. Men det kan være, at sådan gjorde man i det polsk/litauiske kavaleri? Efter en gennemgang af kildematerialet er det kun lykket mig at finde afbildninger af vinkler på højre arm og ingen på venstre i 1812-14!

Hovedbeklædning er en høj sort chakot med messingfarvet rhombeformet skilt og schupper. Den har en hvid (polsk) kokarde, snore og kvaster. Pomponen er aflang og blå med en hvid top. Den dominerende hvide farve tyder på, at han må være fra det tidligere 19. Uhlan, da de havde blanke/hvide knapper. Der kan, ud fra vinklerne samt epauletter og skuldersnore med en særlig „litauisk“ blå indfletning i stedet for rød, være tale om en overvagtmaster og ud fra pomponens hvide top, måske endda en stabssergent.

Gradstegn for underofficerer:

Stabssergent/"Adjutant-Podoficer") og overvagtmaster/"Wistrzkawalerji"). Vagtmester/"Wachmistrz"). Kvartermester/ "Kaprel-Kwatermistrz" Korporal ("Kaprel"). Officerskadet/"Enfants de troupe".

Tjenestetids og funktionstegn:
25. års tjeneste (sjældent). 20 års tjeneste, 10 års tjeneste.
Smed/"Kowal". Håndværker/"Mejstar-Rzomlcalknik".

Kirurger (læger og dyrlægen?) bar officielt grå eller blå uniformer med rød krave, revers og ærmeopslag. Trekantet hat og ridebukser, når de var til hest.

Smede ville normalt bære et hesteskoforment stofmærke i rødt eller evt. hvidt på midten af begge overarme.

Regimentets **håndværkere** bar muligvis på samme måde et stofmærke med to røde eller hvide krydsede økser (?).

Mange underofficerer og trompetere, som havde været i fransk tjeneste, bar også, ret højt oppe på den venstre overarm, et tjenestetidstegn i form af en V sparre i guld for vagtmestergruppen og rødt for alle andre. En vinkel angav 10 års tjeneste, to 20 år og tre 25 år eller mere. De underofficerer, som havde været i polsk tjeneste, bar stadig deres (hvide) polske kokarde.

Elitekompagniet

Normalt ville elitekompagniet grundlæggende bære den samme uniform som resten af regimentet med deres egne elitekendetegn.

Vi har et enkelt billede, som viser i hvert fald et medlem af elitekompagniet i slutningen af 1813: Suhrs tegning i Hamburgmanuskriptet, planche 55. Her ses en menig fra et elitekompagni (den højre af de to figurer) og en underofficer (se ovenfor) iført, hvad der ser

ud til at være en paradeuniform: Korte, mørkeblå jakker med korte (franske?) skøder og en rad knapper („à la Kinski“). Røde spidse ærmeopslag, skøder og kantning på krave samt linning. Han bærer rød frynseepaulet på højre skulder og røde skuldernore (som også 7. og 8. lansenerers elitekompagnier bar), og rød stofepaulet uden frynser på venstre. Det virker som om skuldernoren normalt burde være placeret på venstre skulder, da epauletten her er uden frynser. Dette er muligvis, fordi han er afgivet til stabstjeneste, hvilket den hvide pompon på hans pelshue antyder, ligesom måske de hvide snore. Der kan dog også være tale om noget parademæssigt.

Hovedbeklædning er en lav sort pelshue/colback eller måske snarere en pelsovertrukken chakot, med rød pose med hvide kantninger, kvast, (dobbeltsnøre og pompon. Messing-

Billedet til højre er vist i farve på bagsiden af forrige nummer.

Den tilhørende tekst følger her:
Professor Christian Suhr har i: "Le Bourgeois De Hambourg" på planche 55. tegnet, hvad der tydeligvis er to eksempler på uniformer båret i 17. Uhlanregiments elitekompagni. Den hvide polske kokarde. De blå og hvide epauletter, snore og pompon, som viser tilhørsforholdet til Litauen. Sidst men ikke mindst ses, at de bærer sabler for det tunge kavaleri.

Til højre ses en menig med tydelige røde elitedistinktioner. Det virker, som om skuldernoren normalt burde være placeret på venstre skulder, da epauletten her er uden frynser. Dette er muligvis, fordi han er afgivet til stabstjeneste, hvilket den hvide pompon og snorene på hans pelshue antyder.

Til venstre har vi en overvagtimester eller stabssergent som især pryder sig med, at han bærer den polske hærs fortjenstmedalje: "Virtuti Military". De hvide knapper, ser ud til at antyde et tidligere tilhørsforhold til det 19. Uhlanregiment. Om han tilhører elitekompagniet, eller bare staben står lidt i det uvisse, da også stabspersonale havde ret så vide grænser for deres uniformering!

skælshupper. Chakoten med eller uden sort pelsovertræk er især i perioden 1810-14 den mest almindelige hovedbeklædning for de polske elitekompagnier.

B. Gembarzewski viser f.eks. på en tegning af det 16. Uhlanregiments elitekompagni, at de også bærer chakoter (med faldende sort hestehårssvejf)(3). Officerer i elitekompagnier bar oftest den samme type hovedbeklædning som de menige, men i finere materialer.

Figuren har ungarske bukser med røde sømstriber, men ingen aftegninger ved gylpåbningen. Korte sorte støvler med hvid kantning foroven og hvid kvast foran. Blanke sporer fastspændt på støvlen.

Det er overvejende sandsynligt, at elitekompagniet til felttjeneste bar kurtka og overbukser som resten af regimentet, men igen med sine særlige kendetegn, som også normalt burde omfatte en rød fjer/pompon og røde snore på pelshuen.

Gembarzewski har på sit forsøg på en rekonstruktion af elitekompagniet blot vist røde epauletter og czapka med rød fjer, hvilket ville være inden for sandsynlighedens rammer, men jævnfør ovennævnte nok ikke helt korrekt.

Suhr viser på sit billede „*Polnische Reiterei auf dem Glacis von Hamburg*“, hvad der ud fra alle andre kendetegn, må være to menige. Det usædvanlige er, at de er tegnet med hvad, der tydeligvis er messing (gule) contre-epauletter (officersepauletter uden frynser), og de kunne måske være et elitekendetegn, da adskillige elitekompagnier bar skælepauletter med røde frynser på skålen. Det er dog mere sandsynligt, at der kan være tale om en epauletype, som alle liniekompagnierne bar.

I Weilands "Characteristische Darstellung" (*Tradition Magazine, Hors Série, No. 4*), planche 60, ses f.eks. også en menig fra et alm. kompagni i 9. Uhlanregiment med skælepauletter uden frynser. Det virker dog ikke videre sandsynligt, at man har haft råd til den slags ekstra pynt(?). På tegningen af regimentet i Ribe bærer man heller ikke epauletter. Jeg tror selv mest på, at der må være tale om en anden form for afmærkning af noget bestemt, vi ved bare ikke med sikkerhed hvad. Måske er der, ud fra de „unge“ ansigter, i virkeligheden tale om de omtalte officerskadetter/"enfants de troupe" vi ved så utrolig lidt om?

Trompetere

Trompetere var sandsynligvis klædt efter polsk mønster i hvid kurtka.

I *Bræstrups Erindringer* står: „*Deres Trompetere vare paillegult klædt*“, dvs. gulligt, antageligvis oprindelig hvid. Man vil i de polske regimenter bære regimentsfarver på samme måde som resten af regimentet. En tegning af trompeteren fra det 20. (litauiske) Uhlanregiment viser regimentsfarvede opslag og krave, men lyseblå revers med hvid kantning og knaphulsbesætning. Om dette var generelt for litauiske trompetere vides ikke, men det er muligt.

Hovedbeklædning var normalt enten hvid czapka, eller hvid, pelsovertrukken chakot med regimentsfarvet pose. Domage viser („*Tradition Magazine, No. 157*) en hvid pelsovertrukken chakot med karmoisin pompon og pose m/hvid kantning samt et messinggrytterskilt foran (elitekompagni?). Han viser samtidig på sin rekonstruktion røde stofepauletter uden frynser, men med hvide stofvalereder med røde kantninger og krone - uden at angive kilde for sådanne, som ikke kendes fra andre polske/litauiske regimenter, og snarere ligner noget fra et østrigsk eller bayersk regiment. Det ville

virke mere naturligt, som kendt fra andre polske regimenter, at f.eks. centerkompagnerne bar hvide frynseepauletter eller (hvide?) skulderstropper med karmoisin kant. Elitekompagnerne ville normalt bære røde epauletter og ditto fjer.

Uniformering uden for tjeneste og til staldtjeneste

Som Suhrs billede viser, kunne officerer uden for tjenesten også bære hjemlandets særlige nationale klædedragter og felthuer. Der ses bl.a. en interimsczapka/"konfederetka" med leopardskind omkring bund og rød top smykket med guldsnore. En tegning af Gembarzewski viser en bevaret felthue i officersudgave, som er af den gamle franske „nissehue" type, men med en sort læderskygge, hvilket er højst usædvanligt! Til 19. Uhlan viser Gembarzewski en helt speciel type felthue til en officer, som nærmest ligner en „kabuds" med sider/bræmme der kan slås ned, ligesom en elefanthue og beskytte ansigtet mod kulden. Til udgangsuniformen („Tenue de Ville") bar man en enkeltradede jakke („à la Kinski") med ni knapper og de samme farver på krave, ærmer og opslag som kurtkaens. Til udgangsuniformen ville man normalt bære trekantet hat af fransk type med kokarde og evt. fjer efter kompagnifarven.

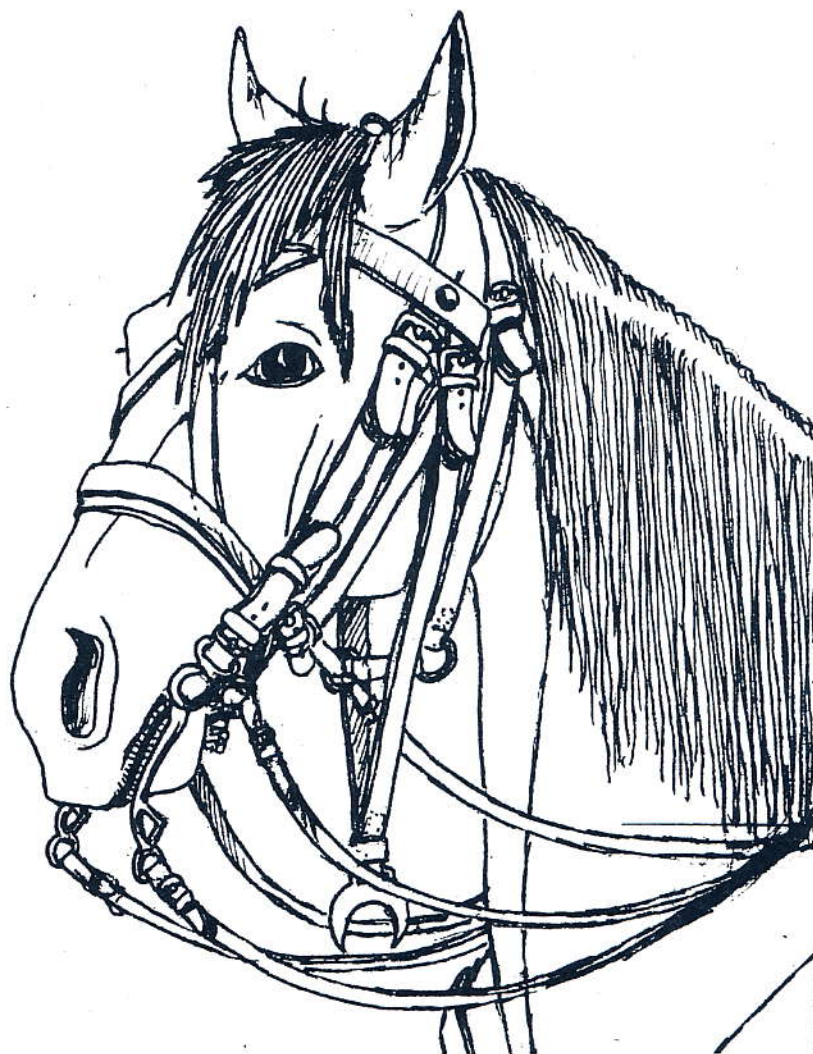
Til staldtjenesten bar de menige overbukser („Pantalons d' Ecurie") og trøje („Gilets d' Ecurie") og forskellige typer felthuer („Bonnet à Pointe" eller på polsk „Zipfelmütze") enten den franske såkaldte „Pokalem" (Russisk inspireret) i blå med røde aftegninger, som også fandtes i en variant for kavaleriet, som ses båret både af officerer og menige, med en større nærmest tallerkenformet puld med to brede cirkler på toppen i regimentsfarve (se Ribetegningen i forrige nummer.) evt. for officerer i guld/sølv og for dem også sort kasketskygge. En anden version var felthue „à la cosaque", som ses på Suhrs tegning, med blå opretstående (rund) puld og smal rød kant forned. En tredje mulighed er menigudgaven af den gamle franske felthue som nævnt i officersudgaven foroven, men den kendes kun fra rekonstruktioner, og ses ikke båret ved regimentet.

Remtøj og bevæbning

Sabelbælte og bandoler i hvidt læder med messingspænder samt sort patrontaske. Det er også muligt, at man bar et læderskærf med stofovertræk, stribet blå og hvidt, som det kendes fra andre polske regimenter samt 7., 8. og 9. (franske/"polske") Lansenerregiment 1812-14. Der findes et par rekonstruktioner, som viser dette bæret af 17. Uhlan (f.eks. Funcken), men der er ikke primærkilder for det.

Bevæbningen bestod af lanse (1. geled), karabin (2. geled), sabel/pallask og en eller to pistoler.

Lansen var sort- eller brunbejdset, med jernod med forstærkninger og dupsko. De normale polske lanser i 1812-14, var mellem 277 og 287 cm lange og lavet af asketræ, med jernod og spids. På de billeder vi har af regimentet, er der vist to typer spids. Den ene har en lille kugle lige bag bladet for at forhindre, at spidsen trænger for langt ind i målet (Ribetegningen). Dette er muligvis en østrigsk type overtaget af den polske hær. Suhrs tegning viser, hvad der ser ud til at være en standard fransk lansemodel uden kugle. Regimentet genudrustede i Hamborg med nye lanser, og de har naturligvis været af fransk model (mellem 265-277 cm i længden), og man har nok brugt begge lansemodeller i perioden i

Seletøj/hovedtøj:

Hovedtøjet bestod af mange dele og kan virke uoverskueligt ved første øjekast, men alle havde de deres funktion, og alle hjalp de med til at styre hesten.

Hamborg/Ribe. Lanserne var lette (ca. 3 - 3,5 kg) og imprægneret med linolie og tjære for større holdbarhed og styrke. På midten var en oftest hvid håndstrop, som dels rullet om lansens virkede som håndgreb og dels kunne bruges som bærerem over skulderen, når lansens var i sin sko.

Lanseflaget var (i hvert fald i den franske hær) fæstet til stangen med tre skruer med runde hoveder. En anden mulighed var med tre øskner og en lædersnøre, hvilket er den udgave, jeg antager, var mest brugt i Polen. Chelminsky viser på sin gentegning af polske lanser 6 - 7 stifter/øskner. For de polske Gardelansener skriver Rousselot, at lanseflaget var 73 cm langt og 48,7cm bredt, og i hvert fald de „franske" lanser har haft flag af lignende størrelse. De var af taft til parader og af lærred til daglig brug. Det blev beskyttet af et etui af voksduk i felten. Lanseflag var i begyndelsen øverst lyseblå og hvidt nederst, som hos alle uhlanregimenter rejst i Litauen („Chelminsky", side 268), og det var de stadig den 13. juni 1813, da Bræstrup overværer franskmændenes indtog i Lübæk. Derefter (under våbenstilstanden, hvor man genudrunder) ser det ud til, at de bliver tre farvede: rød, hvid og blå trekant (samme farver som deres kokarde), og dette kendes fra både Suhr og tegningen i Ribe. Den trefarvede lansefane ser ud til at være et modefænomen i de (nye) franske

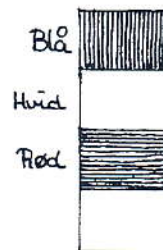
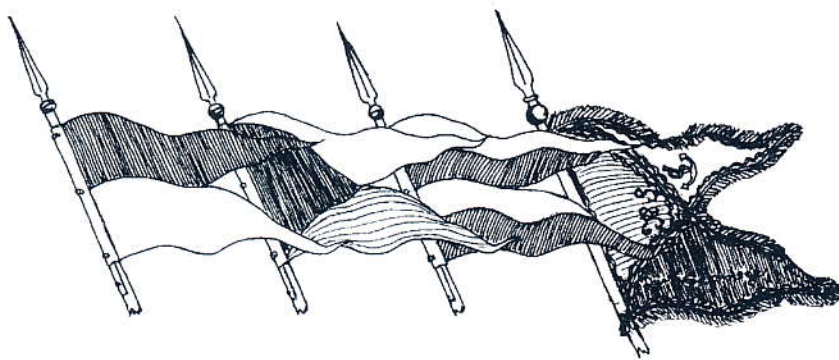
lansenerregimenter 1811-12 og stammer sikkert fra de polske uhlaner fra samme periode, hvor trefarvede lansefaner i forskellige kombinationer bruges af flere regimenter. I 1814-15 forsvinder dette helt til fordel for en rød/hvid „enhedsfane".

Blankvåben var især ældre „Sabres des Grosses Cavaleries" i sorte læderskeder med messingbeslag og fæste, samt måske franske Model an IX lette kavalerisabler med blanke skeder og messingfæste. Sabelkvast og -rem sorte. Pistoler og karabiner er sandsynligvis Model XIII pistoler, samt Model an IX karabiner. Til karabinen kan også være båret en bajonet i sort skede.

Saddeltøj

Polke uhlanofficerer havde til parade mørkeblå skaberakker kantede til regimentsfarven, guld eller sølv efter knapfarven, en stribe for kompagniofficerer og to for stabsofficerer.

Indvendig/imellem havde de en lidse i regimentsfarven. I en rekonstruktion (uden kilde) tegnet af Domange ses i bagerste nederste hjørne af skaberakken, 2 krydsede lanser med en bombe over, men det kan være fransk og taget fra en Malibran tegning, Gembarzewski viser dog også det samme for andre polske uhlanregimenter. En anden mulighed kan være den polske ørn i sølv over og tallet 17 under, eller måske bare 17 i sølv

Lansefaner og estandarter:

Den 1. model lansefane. 2. model lansefane. Raillimentsfane/"Znak szwadronowy" "oberstens" estandart/"Proporzcyk pulkownika".

eller guld. Over saddestykket normalt et sort fåreskind. Til feltbrug sort pelsskaberak med sølvkant og hylsterklapper, som det kendes fra Suhr, og dette skulle også være almindeligt for polske officerer i felten i andre regimenter.

Trompetere havde sandsynligvis sorte fåreskindsskaberakker med rød kant, som normalt hos franskmændene, men Chelminsky viser, at i hvert fald nogle polske trompetere kunne ride på almindelige hvide fåreskindsskaberakker med takket regimentskant.

Underofficerer og menige havde til parade skaberakker lige som kompagniofficererne, men med hvide lidser. Der kan evt. stå 17. i karmoisin i bagerste hjørne. På tegningen fra Ribe ses lansenerne med sort fåreskind(4) oven på (blå?) klædeskaberakker med afrundet hjørne bagerst. Dette viser Gembarzewski (Zolnierz Polski) bl.a. også for 15. Uhlan og de af franskmændene i 1814 nydannede 1. og 2. „polske“ Uhlanregimenter og det Litauiske Tatarkompagni i Garden. Måske er der i de sidste tilfælde tale om et fransk „fælles“ skaberak til „polske“ enheder, især da Carle Vernet også samtidig viser det for 7. og 8. Régiment de Lanciers Polonoise de la ligne?

I felten benyttede man normalt skaberakker af hvidt fåreskind. De kunne i enkelte tilfælde være lagt oven på et skaberak med regimentsfarvet kant, enten glat eller takket (den alm. franske model). Der er også eksempler fra andre regimenter på, at man bare red direkte på saddeltæppet med et lille hvidt eller sort fåreskind over sadlen.

Portemanteau (mantelsækken) er normalt rund, i mørkeblåt stof med evt. karmoisin endestykker med 17 i hvidt (sølv for officerer). Ovenpå mantelsækken ville kappen normalt være fastspændt.

Den normale sadel var af den ungarske type for let kavaleri, en såkaldt Bocksattel. Den placeredes fem fingre bag hestens skulderblade, understøttet af et fire gange foldet saddeltæppe med stampet halm og hø lagvis imellem. Når sadlen var korrekt lagt på, skulle man kunne placere sin knyttede hånd imellem hest og sadel. Som en sidebemærkning, så gav sådan et saddeltæppe, efter en hel dags brug, lagt ovenpå sengehalmen, nedenunder kappen, en dejlig varm bivuak (det lugtede bare ad H ..est til!).

Estandarter

De fleste polske uhlanregimenter (op til 16. Uhlan) bar „ørne“ med estandarter fra starten, (i modsætning til de franske lansenerregimenter, som først i 1814-15 fik tildelt estandartførere i regimentsorganisationen.). Den

polske „ørn“ var i sølv med udbredte vinger og kongekrone. Nedenunder var et rektangulært skilt, hvor der på blå baggrund stod „Polskie“. Estandarten for uhlaner var for det meste bleg (polsk) karmoisin med sølv frynse omkring og smykket med en polsk ørn i hvide/sølvpailletter og i hjørnet regimentsnummeret skrevet med romertal. Den eneste i dag bevarede er fra 15. Uhlanregiment og har målene 57 x 55 cm. Den er bevaret uden stang og dennes evt. „ørn“ foroven på stangen, men det må den have haft. Fordelingen var normalt en regiments„ørn“ (flere regimenter havde mere end en!) samt en „officiel/indviet“ estandart på alm. fanespyd pr. eskadron.

Der er dog intet, der tyder på, at hverken 17. eller 19. Uhlanregiment har haft „ørne“ eller „officielle“ estandarter. Det samme gjaldt samtlige andre litauiske regimenter, der i deres korte „selvstændige“ levetid, ikke fra central side fik udleveret estandarter/faner overhovedet. Til gengæld er det sandsynligt, at man har båret forskellige former for kvatermærker, hvoraf to typer er kendt fra andre (polske) regimenter. Den ene er det man i Polen kalder „oberstens estandart“ („proporzcyk pulkownika“), som normalt var regimentchefens personlige estandart, udpegede hans placering i slagordnen og dermed også var regimentets samlingsmærke. Det er sandsynligt, at det er en estandart af denne type, som af regimen-

tets estandartbærer bæres ved de litauiske regimenter i mangel af officiel „indviet“ estandart/„ørn“. (Muligvis har litauiske de rytterregimenter overhovedet ikke anvendt estandarter, men i stedet båret, som de gør senere - og tidligere -, de såkaldte chouks, asiatsk/muslimske/tatariske kommandotegn, som man kender fra Napoleons mamelukker og f.eks. fra de polsk-litauiske lansenerregimenter 1920-1939. De litauiske chouks synes ofte smykket med fuglevinger og/eller farvede hestehaler. Red.) Der kendes kun to eksemplarer bevaret i dag, et fra de polske Gardelansenererne og fra et (ukendt) uhlanregiment. Dette sidste består af tre lige store trekantede sammensyet til et splitflag (57 x 57 cm) med en rød frynsekant. Farverne er fra oven (ud fra placeringen af en meget lille inskription: „Dieu vus protège“) blå, rød (nærmest stang) og hvid. Der er også et lille ankermotiv (som symboliserer troskab) og initialerne K. S. Sandsynligvis er dette givener. (Chelminsky, side 250). Det 17. Uhlanregiments har nok lignet dette meget, men kendes ikke i dag.

Den anden type er det, man i danske lansenerregimenter fra en senere periode, kender som raillimentsfane („Znak szwadronowy“) og af en underofficer bæres ved de enkelte eskadroner som samlingsmærke. I museet i Vilnius skal der være en lanse fra 19. Uhlan,

TINSOLDATER
LEGO
ELASTOLIN
GL. LEGETØJ
MILITARIA
ORDNER
MEDALJER
UNIFORMER

TINSOLDATEN
MILITARY-ANTIQUE
Niels Ebbesensgade 6
9000 Ålborg
tlf. 9813 0177

Åbningstid:
mandag - fredag 13.00 - 17.30
lørdag 10.00 - 12.30

FORHANDLING AF TRADITION
Britains, Heyde, Lineol, Brigader m.fl. øbes og sælges
Ring og spørg!

som bærer et stort lanseflag opdelt i fire horisontale bånd, skiftevis blå og hvide, og der må være tale om et eksemplar af nævnte fanetype, som sikkert har været båret af begge regimenter (Gembarzewski, planche 225 og side 612).

Heste

Polske/litauiske heste var almindeligvis forholdsvis små, men udholdende, nærmest som den type hest, de danske lette dragoner red på samme tid. De ville normalt være mellem 4-8 år gamle og mellem ca. 1.50 til 1.60 m stangmål. Brune nuancer blev foretrukket, mens trompetere red grå og hvide heste. Officersheste var i reglen officerernes private ejendom og var normalt større og af finere, forædlede racer. De kom fra de private stutтерier, som de fleste større herregårde havde oprettet med netop forædling for øje, med både arabere, engelske, tyske og spanske heste.

Regimentshestene ville normalt være brændemærket med regimentets mærke, som sandsynligvis var PU med en lukket kongekrone over, for „Pulk“ (regiment) „Ulanow“ (Uhlan) i følge Gembarzewski.

De danske øjenvidner har følgende at sige om dem: *hestene var ikke smukke, men utrættelige, og det fremhæves som en fortrinlig egenskab hos dem, at de kunne leve af ethvert foder.* (C. F. von Höegh: *Vertraute Mittheilungen*“).

Bræstrup har følgende kommentar *„Kavaleriets heste forekom mig særdeles elendige, men kaptajn Laloy (den franske pladskommandant) udråbte dog ved at se dem med megen glæde „, ved gud hvor er det dog nogle smukke heste!“* (Bræstrup, p. 81).

Op til slut en meget stor tak

Vi vil gerne takke Ivan M.C. S Elsmark varmt for venlig hjælp med forslag, kritik, gennemlæsning, rettelser, tilføjelser, billedmateriale, litteraturhenvisninger - ja det hele. Uden hans indsats var det hele måske endt med en enkelt tegning til skuffen.

Tekst- og billedkilder

Brack, de: *Avant-postes de Cavalerie légère*, (Paris 1888, genoptrykt 1995)
Chelminsky & Malibrant: *L'Armée du duché de Varsovie de 1807-1815*. Paris 1913, genudgivet 2001.

Jacques Domange: *Le 17ème Regiment de Uhlans Lithauniens 1812-1814*, *Tradition Magazine no. 157*, p. 31-35. Paris 2000.

J.R. Elting og H. Knötel: *Napoleonic Uniforms*, bind 2, Chicago 1993.

C.F. Friesenberg: *Souvenirs d'un officier danois par la capitaine de Friesenberg*, Paris 1897.
Tycho Bræstrup: *Bræstrups efterladte papirer fra 1813-1814*. 1894.

Bronislaw Gembarzewski: *Zolnierz Polski. Od 1757 od 1814 roku*. (Bd. 3). Warszawa 1964.
Knötel d. J., Hrsg.: *Uniformenkunde. Neue Folge*, 1937. Tafel No. 32. *Polen: Kavallerie (Ulanen) Regiment Graf Michel Tyszkiewisz Nr. 17 in Hamburg 1813*. Tegnet af Georg Schäfer efter samtidig originaltegning af Christian Suhr: *Polnische Reiterei auf dem Glacis von Hamburg*. (se også von Pivka.)

J. V. Pflugk-Hartung: 1813-1815, *Illustrierte Geschichte der Befreiungskriege*, Berlin 1913, genudgivet Oldendorf 1985.

C.F. von Höegh: *Vertraute Mittheilungen*, Glückstadt 1837.

P.I. Liebe: *Napoleons danske hjælpetropper*. Forlaget Zac, 1968.

H. Malibrant: *Guide a l'Usage des Artistes et des Costumiers*. Paris 1904, genudgivet Krefeld, 1972.

Lienhart et Humbert: *Les uniformes de l'Armée Francaise depuis 1690 a nos jours*. Tome V. Paris 1906.

Alain Pigeard: *Napoleon et les troupes Polonaise 1797-1815*. *Tradition Magazine, Hors Série No. 8*. Paris, 2000.

G.Nafziger: *The Poles and Saxons during the Napoleonic Wars*, 1991.

Otto von Pivka: *Armies of the Napolonic Era*. Devon 1979.

Otto von Pivka: *Armies of 1812*. Cambridge. 1977. (Indeholder en kopi af originaltegningen af Christian Suhr: *Polnische Reiterei auf dem Glacis von Hamburg*“)

W.J. Rawkins: *The army of Poland 1807-14*. Anschluss Publishing-Army and Uniform Guides. Bridgorth 1990.

A. Ricciardiello, *The Cavalry of the Grand Duchy of Warsaw, First Empire Magasin nr.37*.

J.D. Steemann: *Det 17. lithauiske Uhlanregiments indkvartering i Ribe 1814*. *Fra Ribe Amt*, p. 737-763, Ribe 1913.

S. A Sørensen: *Meddelelser fra Krigsarkiverne*, (VII bind): *Auxiliærkorpset 1813*, København, 1895.

S. A Sørensen: *Meddelelser fra Krigsarkiverne: Private breve fra Krigsskuepladsen ved sydgrænsen*, København 1896.

C. Suhr: *Der Bürger von Hamburg - Abbildung der Uniformen aller in Hamburg seit den Jahren 1806 bis 1815 einquartirt gewesener Truppen*. *Tradition Magazine, Hors Série No. 5*. Paris 1998.

J.Tranie & J.C Carmigniani: *1813 - La campagne d'Allemagne*. Paris 1987.

Traniée & Carmigniani: *Les Polonais de Napoléon*, Paris 1982.

Tyzkiewicz: *Historique du 17e regiment de cavalerie polonaise 1812-1815*. Krackow 1904. (Kun billeder herfra er benyttet, venligst tilsendt sammen med tekstdetaljer derfra af Ivan M.C.S. Elsmark, Genève.)

Von Quistorp: *Geschichte die Russisch-Deutsche Legion*.

Følgende Internet sider har også været en stor hjælp:

<http://www.histofig.com/history/empire/index.html> „Histofig Premier Empire. Napoleon“ I uniformssektionen er der udførligt beskrevet polske uniformer (tekst og plancher).

<http://www.geocities.com/Paris/Metro/4348/contents1.html> „General Information flats: uniforms collectors resources“. Bl.a. er de fleste plancher fra Chelminsky: *L'Armée du duché de Varsovie de 1807-1815* gengivet her og lige til at hente ned fra nettet!

<http://www.grosser-generalstab.de/> „Preussische Militärgeschichte. Historischer service“ Her finder man en meget stor del af Knötels plancher og af Lienhart et Humberts tavler fra: *Les uniformes de l'Armée Francaise depuis 1690 a nos jours*.

<http://www.napoleonseries.org/reference/military/organization.cfm#hannover> „Napoleonseries: Reference Library: Military Sources“. Her er et væld af oplysninger om Napoleonstiden bl.a. i sektionen: Organisation & dress: *„Lithuanian Military under Napoleon 1812“* af Ilva Kudraishov, som indeholder en hel del faktisk stof, men dog hist og her sammenblander især de historiske facts bl.a. om 17. Ulaner en hel del.

<http://freeweb.pdq.net/jolsz/duchy-cavalry.html>: *„Napoleon in Battle: Army of the Duchy of Warsaw Cavalry“*. En internetside

med flere interessante oplysninger om franske og polske tropper under Napoleons-tiden.

Noter

1. Den polske kokarde er på dette tidspunkt iflg. de fleste kilder hvid, hvilket (tilfældigvis?) er den samme kokarde, som den sachsiske hær bar, og da hertugdømmet Polen var underlagt kongen af Sachsen, er dette måske også naturligt. Mange kilder angiver, at den hvide kokarde skulle være valgt, fordi man bar hvid kokarde i den polske republik. Til gengæld findes der eksempler på røde og hvide kokarder (på meniges czapkaer), hvad f.eks. Knötel (den yngre) også plejer at vise på sine tegninger, lige som dette er hovedfarven på lanseflagene, og det som senere bliver Polens nationalfane. De er sandsynligvis uofficielle eller sat på i en senere periode. De røde og hvide farver var populære, fordi dette var det gamle polske kongedømmes farver. Alle polske regimenter i fransk sold bar fransk kokarde, men f.eks. gardelansenerne dækkede over de midterste farver med et hvidt vendisk kors, sådan at den så hvid ud! Alle officerer (og gardelansenerne) bar som særligt kendetegn et vendisk kors over midten på deres kokarder, så de er altid „hvide“.

2. Enkelte kilder angiver rangordenen for de to sidste grader omvendt, men dette er sikkert en fejltagelse, som er opstået fordi de er omtalt i omvendt orden i: *„Reglement sur les uniforms des Troupes et de la Administration Militaire du duche de Varsovie“* (1810)!

3. Det kan synes mærkeligt, når man kender den franske hærs mani med flotte og eksotiske hovedbeklædninger, at polakkerne „kun“ bar noget så almindeligt som en chakot! Så glemmer man at chakoten netop var en ny og højst usædvanlig hovedbeklædning i Polen. Indtil 1813 var det kun de „fine“ ridende jægerregimenter, elitekompagnier og til dels tropper i fransk tjeneste, som bar den i større mængde.

4. Fåreskind i forskellige farver var meget populære i alle hære, fordi det var det mest behagelige at sidde på samt varmt i koldt vejr. Til gengæld blev det meget hurtigt vådt og rådne (lige som de dele af seletøjet, det var i kontakt med), hvis man ikke var meget påpasselig med at vedligeholde det korrekt.

9. Polske Lansenerregiment, her med skælepauletter uden frynser. Efter Weilands, pl. 60.

I krig med Gunnar og Syf 1914-1918

af T. Snorrason

"...fra et sydtysk korps", her ses 4. Bayerske Infanteriregiment i 1871. Regimentet var en del af 2. Bayerske Korps. Antageligvis er det bayerne, som preusserne hentyder til, under omtalen af de store tab forårsaget af kønssygdomme påført "et sydtysk korps" ved kontakt med lokalbefolkningen.

Efter kamphandlingerne i den fransk-tyske krig 1870-1871 var slut, fik tyskerne sig et lettere chok, da de besatte dele af Frankrig, indtil den enorme krigsskadeerstating var betalt

Hvad den franske hær ikke havde formået, klarede det franske kvindelige lette kavaleri!

I franske blade som boulevardbladet *Le Charivari* opfordredes direkte i flammende ledere alle kønssyge franske kvinder - som en sand fædrelandskærlig gerning - til at give sig i lag med de tyske besættelsestropper. Og med sand fransk elan kastede de patriotiske kvinder sig i armene på fjenden.

Resultatet var, at f.eks. et sydtysk (det er en preussisk opgørelse) korps udmarcherede med et normalt antal kønssyge på 3,3% af mandskabet, under kampene i Frankrig var tallet i oktober 1870 steget til 10,2%, men i 1871, da korpset lå som besættelsestropper i samme område blot for 5 måneder, steg "tabstallet" til hele 77,7%. Resultatet var, at korpset var temmelig ukampdygtigt!

Det gav noget at tænke over, for alle vidste, at det ikke ville blive sidste gang, at Frankrig og Tyskland røg i totterne på hinanden. Ja. Allerede i 1872 var von Moltke parat igen, men undlod af hensyn til verdensopinionen.

I de følgende årtier drøftede tyske militærlæger problemet indgående, for en kønssyg soldat er ukampdygtig, man er nødt til at sende ham til behandling, så smitten ikke skal sprede sig. Kønssygdommes udbredelse og forebyggelse studeredes derefter nøje i forbindelse med senere krige.

Således konstaterede man, at under den græsk-tyrsk krig 1912 var tabene ved de egentlige krigshandlinger ca. 4.000 mand, medens den tyrkiske hær under de månedlange fredsforhandlinger mistede over 50.000 mand på grund af kønssygdomme!

Men nogen egentlig løsning kom man ikke frem til inden 1. Verdenskrigs udbrud.

Kønssygdomme

At kønssygdomme spredes hurtigere i urolige og krigstider er velkendt, og at militær og prostitution hænger tæt sammen er heller ikke nyt, sådan har det altid været. At professionelle

soldater var smittet med kønssygdomme, det var vel mere reglen end undtagelsen.

Hvor en hær drog frem, spredtes smitten. De to kønssygdomme, der den gang fortrinsvis var tale om, er gonoré og syfilis. Begge er bakterieoverførte og meget smitsomme¹. Begge spredes først og fremmest ved samleje, men syfilis kan også spredes ved anden social kontakt, således ved brug af samme barbergrej, håndklæder, bestik og lignende.

Indtil Philippe Ricord i 1839 ved indpodningsforsøg på mennesker påviste, at der var tale om to sygdomme, betragtedes gonoré og syfilis som en og samme sygdom. At gonoré var en bakteriesygdom, opdagedes først i 1879 af Albert Neisser, og i 1905 isolerede Fritz Schaudinn syfilisbakterien.

Begge sygdomme er meget smitsomme sygdomme, som primært oftest angriber slimhinderne på kønsdelene.

Gonoré

Fra smitte til de første symptomer viser sig, går der 2-4 dage, og sygdommen ytrer sig derefter noget forskelligt hos mænd og kvinder.

Gonoré hos manden viser sig som hyppig, smertefuld vandladning, efterfulgt af udflåd af materie, heraf navnet "dryppert". De stærke smerter ved vandladning betegner patienterne spontant: "*Det er, som om jeg pisser glasskår.*"

Såfremt den smittede ikke kommer til behandling tidligt i forløbet, kan sygdommen sprede sig til testikler og bitestikler. Dette giver anledning til hævelse, ømhed og stærke smerter, oftest ledsaget af høj feber. Yderligere smertefulde og ubehagelige komplikationer og symptomer kan støde til.

En soldat ramt af gonoré har svært ved felttjenesten: "*Mit gonnorrhöisch erkrankten Soldaten keine Märsche zu machen, keine Siege zu erfichten sind*", som en militærlæge udtalte om problemet omkring 1900.

Hos kvinden angriber sygdommen urinrør og livmoder, men symptomerne er ikke særlig udtalte og overses derfor hyppigt. Uden behandling kan sygdommen sprede sig til æggeledere og æggestokke, hvilket giver

anledning til som regel høj feber og stærke smerter.

For begge køn kan sygdommen føre til sterilitet.

Hos 20%-40% af mænd og 50%-70% af kvinder ses ingen symptomer. Infektionsrisikoen for kvinder er næsten 100%, for mænd kun 50%, så det er en smittefarlig sygdom, der vil noget.

Gonoré behandlede omkring 1900 feks. i de første stadier ved desinficerende indsprøjtninger af salpetersurt sølvilte, manganoversurt kali og andet godt - altsammen direkte i penis. Eller ved indhældning af forskellige desinficerende vædske i urinrøret kort tid efter samleje, lapis (sølvnitrat) var her ret effektivt, men tilsvarende ubehageligt, ved en ukompliceret urinvejsgonoré.

Til indvortes brug anvendtes andre besynderlige midler, men en meget vigtig del var, at patienten skulle holde streng diæt, undgå tunge og stærkt krydrede retter. Ej heller spiritus eller øl ansås for godt i så tilfælde.

Ved senere stadier gik man over til indsprøjtninger af svovlsurt zinkilte, eddikesurt blyilte og andre gode sager. Alt afhængigt af sygdommens komplikation og hvor patienten var ramt, anvendtes sengeleje, omslag, smertestillende og beroligende midler. I det senere stadium behandles først og fremmest lokalt ved hjælp af indsprøjtninger, inddrypninger med tjæreholdige stoffer, penslinger med mange forskellige og specielle instrumenter. Og intet virkede effektivt og var nærmest symptombehandling.

Nogen succesfuld behandling fik man ikke før sulfonamider kom til omkring 1930.

I dag behandles sygdommen med et par sprøjter penicillin i måsen eller et par penicillintabletter. Amerikanske soldater fik under 2. Verdenskrig som forebyggelse et par sprøjter hver gang, inden de gik på orlov i Europa.

Syfilis

er tilsyneladende først kommet til Europa med hjemkomsten af Columbus søfolk i 1493.

Første gang syfilis optræder med effekt i krigshistorien er i 1495, hvor den franske kong Karl VIII belejrede Napoli.

Byen drev med magt og under påskud af levnedsmiddelmangel alle byens kønneste og smittede kvinder og skøger ud til den franske lejr. Belejrene tog vel imod de uddrevne kvinder, men allerede efter et par måneder førte sygdommen til den franske hærs sammenbrud og tilbagetog. Den således påførte smitte var en så kraftig variant - eller de ramte var endnu ikke vant til sygdommen, hvorfor sygdommen forløb hurtigere og stærkere end senere tilfælde. Ja endog flere dødsfald førte den til. Kongen selv døde 1498 af den nye sygdom.

Gennem de opløste landsknægtskarer ved Napoli spredte sygdommen sig hurtigt som folkesygdom over hele Europa, og nåede således allerede 1496 til Danmark. Dens svære karakter klingede dog heldigvis hurtigt af.

Franskmændene kaldte sygdommen "mal de Naples", medens tyskerne gav franskmændene æren ved navnet "Franzosenkrankheit". Sygdommen kendes også som "Lues Bavarica", kært barn har mange navne.

I Norden bragte Christian II's landsknægtshære sygdommen til Sverige² (uden den dog der blev kaldt "danskensygen"), medens Vasco da Gamas søfolk førte sygdommen til Indien, hvorfra den fortsatte sin sejrsgang i Kina og Asien. Og det gik

Typiske landsknægte fra 1500 tallet - her schweizere. Landsknægtshærene var alle stærkt befængt med kønssygdomme og fungerede som smittespredere overalt, hvor de drog frem.

stærkt.³ Syfilis har skam betydet meget for historiens gang.

En overgang betragtede enhver ordentlig fransk adelig sig som ikke rigtig adelig, hvis han/hun ikke var ramt. Ja, det betragtedes som bevis på mangelfuld højere dannelse, og den pågældende blev anset som "ignobilis et rusticus" (udannet og bondsk)⁴ I tidens hære - og også de civile samfund - anså det tilstrækkeligt at plaske lidt vand i ansigtet og på hænder, når lejlighed gaves, halskluden tjente som håndklæde.

Den opfattelse forsvandt ved revolutionen 1789, og omkring 1840erne begynder man i Europa at sætte ind fra samfundets side for at få bremset smitten og smitekilderne.

Hvor gonore er en særdeles ubehagelig sygdom, men ikke livstruende, så kan en ubehandlet eller utilstrækkeligt behandlet syfilis være dødelig. For syfilis kan sygdomsforløbet strække sig over årtier og slutte med fatale hjerte-kar lidelser eller alvorlige psykisk-fysiske skader i centralnervesystemet. Symptomatologien ved syfilis er så kompliceret - også for fagfolk -, at det vil gå for vidt at beskrive den. her.

Behandlingen (også af gonore) bestod tidligere i indsmøring af bly- og kviksølvholdige salver og senere i form af piller og indsprøjtninger med forskellige mærkelige opløsninger samt diætforskrifter. Mange foretrak ikke at gennemgå de svære pinsler ved de svæddrivende kviksølvkure, som i sig selv kunne være dødelige og under alle omstændigheder barske og stærkt ubehagelige. Mange foretrak i stedet selvmord frem for behandling.

Også andre behandlinger forsøgte, uden dog noget særlig godt resultat.

Omkring 1900 antoges ca. 10 %- 15% af Europas bybefolkninger for ramt, og sygdommen ansås sammen med tuberkulose og alkoholisme som samtidens pest. Når byerne rantes hårdere end landet, skyldtes det den tætte befolkningsgrad og de oftest dårlige bolig- og hygiejneforhold samt store grupper af socialt dårligt stillede.

1910 opdages Salvarsan - en arsenforbindelse. Behandling hermed sammen med vismutforbindelser førte til en hel del dødsfald pga. manglende viden om dosering, dertil kom

en række ubehagelige bivirkninger. Desuden var behandlingen besværlig og langvarig. I 12 uger med ugentlig indsprøjtning, som gentoges efter en måned i alt 2-3 gange.

Først med penicillinets opdagelse ca. 1930 og indførelse fra 1943⁵ er det muligt effektivt at behandle og kurere syfilis.

I dag behandles syfilis effektivt med specielle penicillinpræparater i få dage.

Kønssygdomme og militær

Kønssygdomme, prostitution og militær har været evige følgesvende gennem historien. Så længe hærene var små professionelle styrker, nå ja, så betragtedes det som en del af soldaterlivet uden at man fra centralt hold bekymrede sig synderligt derom.

Først med den franske revolutions og Napoleons folkehære blev der grebet ind, og opfattelsen af kønssygdomme ændres fra at være en privat sag til at være noget, der skal bekæmpes fra offentlig side. Napoleon opretter en sædelighedspolitiordning med overvågning og kontrol, som sidenhen kopieres på forskellig vis i alle lande.

Som samfundsudviklingen skrider frem med industrialisering, voksende bysamfund med tilhørende proletariat, dårlige boligforhold og uhygiejniske sanitære levevilkår for de sammenklumpede masser i byerne, vokser

også en erkendelse af, at man må prøve at bekæmpe følgesygdommene af en sådan levevis. Med de borgerlige revolutioner omkring 1840 tager denne samfundsopfattelse fart i flere lande, ikke mindst i Tyskland. Kønssygdomme betragtedes nu på linie med tuberkulose som en af de alvorlige samfundspågaver, som man aktivt forsøgte at bekæmpe⁶. Der var selvfølgelig også et spørgsmål om tidens moralopfattelse, som man roligt kan kalde bedsteborgerlig - venlig ment, idet borgerne havde taget magten fra adel og konger.

Med udviklingen følger også, at de fleste lande, specielt Tyskland og Frankrig, geares til totalrig med hele befolkningen i våben, medens England som følge af sin beskyttede ø-tilstand holder sig til hvervede hæere, skabt på "the scum of the earth". Også disse forskelle får betydning, lige som hvorledes man så på begrebet prostitution og bordeldrift.

Som sædvanlig skiller opfattelsen ved Rhinen, medens England er noget for sig.

Nord for Rhinen forbydes bordeldrift generelt omkring 1880, medens man syd for betragter bordeller som en naturlig del af civiliseret samfund.

Prostitution forbydes ikke, men de prostituerede skulle lade sig registrere hos politiet og være under stadigt lægetilsyn. Det va ikke nogen særlig effektiv ordning, men lidt styr på eventuel smittespredning er der da. Man vidste udmærket, at man ikke kunne lovgive mod kønssygdomme og prostitution, men ønskede kosmetisk at fjerne den mest åbenlyse prostitution af hensyn til kvindegrupper og det bedsteborgerlige samfundssyn.

I byerne antages 10-15% smittet, medens landbefolkningerne oftest var fri for smitte, når undtages, hvor hæere havde invaderet eller troppekonzentrationer havde fundet sted⁷.

Kønssygdommens udbredelse i militær⁸ før krigen 1914 får man et indtryk af ved følgende tal fra 1895 med angivelse af ramte i % af de militære enheder - hær og flåde samlet.

Tyskland	2,55 %
Frankrig	4,19 %
Østrig	6,10 %
Italien	8,49 %
England	17,38 % ⁹

Som det ses, er der betydelige forskelle, dog skal det siges, at tallene bragtes kraftigt ned i den efterfølgende periode, specielt i England. I et land som Rusland synes sygdommene helt ude af kontrol og tilfældene stadig stigende.

I den tyske hær oplyste man fra omkring 1900 soldaterne om kønssygdomme, og på visse tjenestesteder opsattes automater, hvor

Her kan man se grafisk, hvor tyske soldater omkring 1900 hentede sig deres kønssygdomme, og hvorledes smitten var fordelt i de forskellige sociale lag.

de ugenert kunne trækkes forskellige remedier til brug før og efter kønsligt samkvem. I 1911 blev dette dog forbudt ved lov, igen på grund af ophidsede kvindegrupper og "moraliske grupper".

I England sejlede det hele, kønssygdomme betragtedes som en klassesygdom, og da militær og dets omgivelser betragtedes som laverestående, som endog for det meste befandt sig i kolonierne, så kunne de ramte selv forsøge at klare problemerne. Først i 1913 nedsatte man en kommission, som i 1914 kom frem til, at hæren forbavsende nok havde mere styr på kønssygdomme end man havde i det civile. Og så gjorde man ikke meget mere ved den sag.

I Frankrig og andre lande med bordeller var disse oftest lægekontrollerede, men den skjulte prostitution og free-lancerne var der ringe kontrol med af helt naturlige årsager.

1. Verdenskrig bryder ud

Før krigens udbrud og da den kom, var mange tyske "fagfolk" enige om, at det eneste rigtige for en ægte tysk soldat var total seksuel afholdenhed¹⁰, så længe krigen varede. Kun sådan kunne de frygtede sygdomme undgås. Og da man mente krigen blev kort, så skulle det nok kunne lade sig gøre! Bordeller, udskænkingssteder og lignende burde lukkes, hvor man stødte på dem.

Bekymringen for mændene gjaldt ikke deres hustruers følelser eller almindelig moralske opstod, kun soldaters kønsliv havde interesse i den udstrækning, det kunne påvirke deres helbred og kampevne, for en syg krævede månedsvis behandling blot for at fjerne smitte-faren. Man skal dog heller ikke se bort fra den megen interesse som arvemasse og genetik

Mors store dreng gøres her klar i 1914 til at deltage i krigen.

Et moralsk lutrende "Stahlbad" mente tyskerne, det ville blive for ungdom og riget.

Hvis knægten nogensinde vendte hjem igen, er det knapt så sikkert, at det var med samme glatte ansigt, men helt sikkert med nogle erfaringer, som nok ville overraske den søde Mama en del.

Feld:Freudenhaus 20. Offiziers-Abteilung.

Inden krigen var slut, var tyskernes omhyggelige nummerering nået til ca. 5.000.

Billedet bragtes 1915 i et tysk arbejderblad, og tyskere af i dag mener, at det er satire vendt mod det tyske officerskorps. Kan være, dog lidt tvivlsomt, om nogen turde det på et tidspunkt, hvor alle - også socialister som Liebknecht - støttede krigen på det varmeste. Men morsomt er billedet under alle omstændigheder, og det er det, der har foranlediget artiklen.

havde på daværende tidspunkt, især Tyskland frygtede at den germanske races renhed og storhed kunne blive ødelagt gennem først og fremmest syfilis og dens følgesygdomme

Men selvfølgelig kom utopier selvfølgelig aldrig til udførelse eller blot tænkes indført. De øverste hærledelser i de fleste lande havde allerede truffet andre beslutninger, dog mest detaljeret og omhyggeligt i Tyskland. Ikke af særlige fornuftsgrunde eller efter dybe moralske overvejelser, men fordi et sådant forbud, "dem soldatischen Empfínden wider-sprache".

Kønssygdommene betragtedes i starten som nogenlunde under kontrol og ikke noget større problem, så længe der var gang i bevægelseskrigen. Og tyskerne følte sig sikre på sejren.

I marts 1915 mener det preussiske krigsministerium således, at problemet ikke er så stort, men allerede sommer 1915 sker en koven-ting. Den tyske fremmarch var standset, og de tyske hære stod inde i Frankrig og Belgien, skyttegravskrigen var begyndt.

Spøgelset fra 1870 dukkede frem, og tallene fra de besatte områder blev alarmende. Måske "den biologiske krigsførelse" var i gang igen, ikke mindst fordi man i de besatte områder havde et aktivt bordelliv¹¹ En væsentlig årsag til bordellukningerne 1871 var kvindegrupperes protester mod bordelvirksomhed, oftest har den slags kun ført til dårligere forhold for erhvervets udøvere, som derefter må arbejde fra gaderne. Og prostitution i den ene eller anden form vil altid eksistere, hvad så end lovgivere måtte finde på af den ene eller anden årsag. I alle større byer, lige som kønsmoralen hos indbyggerne "var typisk fransk".

Alle midler skulle tages i brug mod spredning, både forebyggende og praktiske. Moralske udbrud fra hjemlandet og kvindegrupper overhørtes, når talen kom på

de af militæret herefter organiserede og kontrollerede feltbordeller. Men man gik dog stille med dørene, for bordeldrift var stadig ulovlig i henhold til tysk lov.

Der indførtes regelmæssig undersøgelse foretaget mindst hver 2. måned, altid før orlov, ved tilbagevenden til fronten og især før udtræden af tjeneste.

Der sættes forebyggende ind med undervisning¹², udgivelse af publikationer og hyppige inspektioner (såkaldte "Schwanzparaden" eller "Giesskanneparaden"), af de menige¹³, indførtes straf for ikke at melde, såfremt man blev ramt af kønssygdom¹⁴, hurtig opsporing og isolation af smitekilden, ingen orlov uden lægeundersøgelse samt ikke mindst fagmæssig lægebehandling¹⁵ af de ramte.

Der anvistes og udleveredes tekniske og kemiske hjælpemidler¹⁶, idet gummipræservativer endnu ikke ansås for sikre nok.

Mandskabet indkvarteredes fortrinnsvis under kasernelignende forhold og helst ikke privat.

Man vidste dog udmærket, at det meste var nytteløst i en tid, hvor felthærene taltes i millioner¹⁷ og de omgivende civile befolkninger også var ramt krigens følgevirkninger i form af fødevarer mangel og mangel på alt.

Tyske militærbordeller oprettes

Der organiseredes tyske militærbordeller ved alle fronter fra 1915, dog aldrig officielt godkendt, opdelt i officers-¹⁸ og mandskabsbordeller, og der holdtes skarp adskillelse mellem f.eks. tyske og østrigske etableringer. Tyskerne betragtede ikke deres østrigske allierede som særligt effektive foranstaltninger for at undgå spredning af smitte.

Der publiceredes aldrig meget denne militære bordeldrift, i dag findes det meste beskrevet alene i krigerindringer. Sagen var ikke ligefrem egnet til at udbasunere i hjemlandet, ikke mindst da bordeldrift var

ulovlig, ligesom man også skulle tage højde for kvindesagsforkæmpere, kirkens folk og andre velmenende grupper..

Først oprettedes bordeller på vestfronten og snart efter også mod øst. Tæt bag kamp-linierne oprettedes mindre ad hoc feltbordeller i forladte slotte, stadigt stående landsbyhuse eller i nybyggede barakker - eller måske også som billedet viser i fritstående vogne (måske ved en kavalerienhed, som stadig håbede på det store frontgennembrud? Fra tysk side i arbejderbladet som en joke fra et arbejderblad 1915).

De ansatte opholdt sig oftest kun kort tid samme sted og bestod sjældent af mere end 2-3 kvinder, som så betjente tropperne i kamp-områderne.

Større betydning end disse frontetablissementer i militært regi, havde de, der blev oprettet i større byer samt de allerede eksisterende civile bordeller i de besatte områder, og her var trafikken livlig af tropper på vej til eller fra fronten.

Rangklasserne holdtes også her skarpt adskilt i mandskabs- og officersbordeller, undertiden var der endog også særlige kun beregnet for underofficerer.

I det tyske område var der mandskabs- og officersbordeller i alle større byer i etapan. I Straßbourg, Metz, Sedan, Charleville, Mesières, St. Quentin, Peronne, Cambrai, Lille, Ostende, Brügge, Gent, Antwerpen og Brüssel.

I de mindre byer klarede selvstændige prostituerede arbejdet. I alle de fransktalende områder var bordeller lovligt og en normal del af dagtningen med så mange forskellige omkring. At de var tyske var af mindre betydning, pengene var velkomne, idet der ikke var meget andet at leve af, når industrier lå øde hen og arbejdsløshed florerede.

Mod øst oprettede tyskerne militærbordeller i først og fremmest i Warszawa og Lodz.

Mandskabsbordeller var let kendelige ved deres lidet kønne og lange rækker af ventende soldater udenfor, og ofte førte det til særdeles megen ballade og voldsomme optøjer.

Især mod øst var udbuddet af smittede prostituerede enormt - både blandt profes-

Tråd an til såkaldt "Giesskande"- eller "Schwanzparade" i den østrigske hær.

sionelle og amatører, men i Flandern fulgte de bravt med. Og antallet af smittede soldater steg hurtigt.

"Kopfschuss"

Blev en officer i etapan ramt af et "Kopfschuss", som man benævnte kønssmitte eufemisk, så hjemsendes han ud diskret til behandling. "Hvornår han kunne blod diskret sig om sin indsats for fædrelandet i høje toner", som en frontofficer noget pikeret beretter.

Men ramte et "Kopfschuss" en menig, og blev tilfældet fundet ved en af de jævnlige kærlig. Først fulgte et par kraftige overhalinge ved underofficerer, som forsøgte at finde frem til smitekilden. Kunne der ikke rigtig svares på, hvor man havde raget sig sygdommen til, hver tredje pige i Flandern hed Marie, røg synderen tre-syv dage i brummen. En slem bet hvis man var vant til det behagelige liv bag fronten, i etapan.

Lykkedes det at finde smitekilden, lukkedes det lokale etablissement, hvor pigen havde arbejdet, lige som den kønssyge kvinde arresteredes og tvangsindlagdes til behandling.

Et problem var imidlertid, at størstedelen af soldaterne ikke hentede sig deres kønssygdomme hos professionelle eller på lokale bordeller, hvor der tages alt et beskyttende og kontrol, lige som pigerne vidste at beskytte sig. Kønssygdommene hentes derimod først og fremmest hos de mange "freelancere" i byerne, som krigens nød, arbejdsløshed, koncentrationer skabte. Det var for mange ganske simpelt hen et spørgsmål om overlevelse i en krigstid med streng rationering og mangel på alt. Og for enhver rask bondepige var livet som prostitueret lettere og mere indbringende end det hårde landarbejde, så også fra det omliggende land strømmede det konstant til med beslutsomme og arbejdsivrige piger for at tjene lette penge.

Et andet lidet uforudset problem var, at de fleste soldater blev smittet, når de var hjemme i Tyskland på orlov og derefter bragte smitten med til fronten derfra. Dette kan dog også opfattes som, at indsatsen mod kønssygdomme i frontafsnittene og etapan var ganske effektiv på tysk militær side.

Slager fra det besatte Flandern

*Malheur la guerre,
nix pomme de terre,
c'est la misere partout.
Papa kanon,
Maman ballon,
Ma soeur machine capout
: O Isabella, rends-moi mon mari!*

Behandling

Blev en soldat smittet, skulle han selv melde sig eller han blev straffet. Herefter gjaldt det, at finde frem til smitekilden hurtigst muligt, idet det som nævnt ikke var nok at meddele at pigen hed Marie. Altså måtte gerningsstedet udpeges, og man visiterede så stedet, ofte de såkaldte estaminets, mindre steder med udkænkning og underholdning og ikke mindst glædespiger. Man tvangsindlagde alle de smit-

Fra et belgisk bordel 1915. Her er lidt for enhver smag.

tede kvinder, man fandt, og krævede, at de i en periode derefter skulle stå under lægetilsyn eller lade sig registrere som regulære prostituerede med tilhørende hyppige kontroller. Blev en kvinde grebet anden gang, blev hun tvangsmæssigt sat under politikontrol. Undertiden benyttedes disse regler til direkte at tvinge piger i prostitution, enten som hævn eller fordi der manglede nye forsyninger af piger i områdets bordeller.

De franske hospitaler for kønssyge og deres lægers indsats, imponerede mindst talt ikke tyskerne, "typisk fransk", som det bemærkedes. Således havde et hospital i en by med 40.000 indbyggere (antageligvis Douau) og et rent prostitutionscenter ikke et eneste mikroskop til rådighed, et nødvendigt apparat til at fastslå smitte.

"Ritterburgen"

Syge tyske soldater sendtes til "Ritterburgen", som etablissementerne kaldtes i soldaterslang, lazaretter for kønssyge, som konstant var overbelagte. Behandlingen var ikke blødsøden¹⁹ i forsøgene på at få patienterne hurtigst mulig raske. Især smittedes ældre soldater²⁰ og familiefædre samt soldater fra landdistrikterne, hvilket bekymrede på højere sted, da den sidste gruppe ellers ikke var særligt ramt. Af samme årsag krævedes lægeundersøgelse før folk sendtes på orlov, men alligevel bredte sygdommene sig hastigt også i hjemlandet. At det ikke kun var hærene i besættelseszonerne, der rantes, kan ses af tal fra flåden, hvor kønssygdomme pådraget i selve Tyskland også blomstrede kraftigt op i krigsårene. Syfilis til det tredobbelte og gonoré til det dobbelte af fredstidstallene.

Erindringer fra Gent

Om bordellivet i Gent (Belgien) fortæller forfatteren Heinrich Wandt: "Modenaisteege, bedre kendt som "Kleine Feltstraße", Zaager-

manstraatje ved Vogelmarkt og den dystre og grimt lugtende Engelstraat ved Vridsdagsmarkt gemmer en hel række små, muntert malede og af vind og tid tyngede "Kærlighedstempler", foran hvis døre de kærlighedshungrende feltgrå²¹ stiller sig op i lange køer, ligesom deres mødre, søstre, tilkommende og fruer stiller sig foran levnedsmiddelbutikkerne.

Som køerne af soldater, bestående af alt fra "Muskoten"²² til "Spiess"²³ i tvangsløs rækkefølge, for hver dag voksede sig længere og længere foran disse Gents "Venuspræstinders" boliger, således voksede også den offentlige irritation derover, men så greb ikke alene sædelighedsfanatikere som overintendant Matthes, præsten Eichel, præsten Sturm og sekretæren for hvide kors ind, næh hele den høje etapeinspektion deltog.

Byen Gent måtte på deres befaling lade opstille skærmende plankeværker ved indgangen til de tre små gader, således at de unge fruer og piger i Gent på vej i kirke ikke kunne blive forstyrret i deres alvorlige meditation på vej til andagt ved synet af alle disse brunstige mandspersoner.

Ligeledes måtte kommandanturens politi til stadighed i gyderne opstille sværtbevæbnede poster, som skulle sørge for opretholdelse af den strengeste ro og orden i geledderne. Disse opsynsmænd skulle også overvåge, med pinlig årvågenhed, at horerne nu overholdt de kristelige søn- og helligdage med fuldstændig "arbejdsro" og til gengæld derfor med så større iver lettede de feltgrås behov på kejserens fødselsdag.

De hjelmklædte vogtere af Gents kærlighedskvarter blev imidlertid også anset som skytsengle af glædespigerne og hjalp dem med råd og dåd.

Feltgrå, som ville snyde sig fra betaling af de sminkede smådamers kærlighed, kom ikke langt. De blev snuppet af de i gyderne posterede militærbetjente, så snart de hvinende råb om hjælp lød fra de forurettede.

Og inden de havde nået udgangen af gyden, og langsomt, men energisk ført tilbage til stedet, hvor de havde haft deres fornøjelse, for der at betale det skyldige til sidste Heller og Pfennig.

Prisen var almindeligvis 5 Mark eller et kommisbrød.

For "specialiteter", selvfølgelig kaldt "französisch", blev prisen aftalt på forhånd."

Og Wandts beretning om officersbordellerne i Gent er vel, som det foregik i hele den tyske etape i det besatte Frankrig-Belgien.

"Der fandtes en række lokaler, hvor officeren frit og utvunget kunne hengive sig til deres standsmæssige fornøjelser, over døren stod de kendte ord: "Nur für Offiziere" eller "Nur für Offiziere und Zivil" eller "Eintritt für Hunde und Mannschaften verboten", lokaler som mandskabet skyede som pesten."

Bordellivet i den tyskbesatte etape var allerede blomstrende inden krigen, og disse civile bordeller lod man være i begyndelsen,

idet de var under fransk lægelig kontrol tre gange hver uge. Her gjaldt ingen rangforskkel i en kort periode. Men da det viste sig, at tilsynet ikke formindskede antallet af kønssyge, lukkedes de civile småbordeller snart, og det hele blev "militariseret" efter gængse normer.

Erindringer fra Havremont

Beretning fra Otto Hensch²⁴ fra et besøg på et mandskabsbordel:

"Jeg var blandt dem - sammen med næsten hele afdelingen - der trådte frem, og beretningen en dag bekendtgjorde: "Underofficerer og mandskab som ønsker at besøge glædespigerne i slottet Havremont, skal melde sig til mig. Besøg finder kun sted afdelingsvis."

Tanken "kvinder!" og samtidig tanken om for et par timer at være uden for fare, var nok til, at få vort allerede for længst ligegyldigt blevne blod til at koge. Grovheder og uanstændigheder hørte man næsten ikke den aften og nat, men derimod snak af en så dyrisk art at en Rabelais ville være som en kurrende due i det pæne selskab. Når enhver skamfølelse er forsvundet og enhver almindelig tanke blevet dræbt i krigen, bliver kønsdriften ren anatomi, som ikke en gang forskønnes af vellyst. Det bliver ganske simpelt hen et spørgsmål om alene at opfylde et behov.

Næste morgen marcherede vi, 25 mand høj, anført af tre underofficerer til det halvt sønderkudte lille slot Havremont, i hvilket frontbordellet var indkvarteret. Der herskede et ganske livligt leben foran huset og jeg tror, at halvtreds havde været forbi allerede.

"Hvor mange køer er der?" spurgte vor sergent en fra gruppen.

"Ti styks."

I underetagen måtte vi alle stille op foran en sanitetsunderofficer, som undersøgte hver enkelt for kønssygdomme og stak ham en tube med beskyttelsesolie. Ligeledes henvendte han til en trykt forordning fra kommandanturen, i hvilken han specielt påpegede punkt 5: "For kongelig omgængelse er at betale: I mandskabsbordel: til pigen 2 Mark (2,50 Frcs), og til bordelmutter 1 Mark (1,25 Frcs.). I officersbordel: til pigen 4 Mark (5 frcs) og til bordelmutter 2 Mark (2,50 Frcs)."

Vi havde herefter forventning om, at her dreves bordel, som vi kendte det i størstederne, hvor man i salonen kunne udvælge den pige, som tiltalte en. Men det var der slet ikke tale om her. Efter vi havde fået at vide, at der ikke måtte tilbringes mere end 10 minutter med en kvinde, skulle vi vente i et værelse, og med korte mellemrum lød det: "Den næste!"

Efter trekvart times venten blev det min tur.

"Værelse nummer 6!", råbte underofficeren efter mig, og jeg kravlede op af trappen.

Lettere utilpas af uvilje åbnede jeg døren.

En hæslig stank af kemikalier og gammel parfume slog mig i møde. At der stod en kvinde

"Für Gott, Kaiser und Vaterland" er originaltitlen til dette billede.

"In Etapenpuff."

i værelsets halvmørke og med ansigtet vendt mod vinduet, kunne jeg se på kroppens linier aftegnet gennem det tynde sorte underkjole.

Med en ligegyldig bevægelse vendte hun sig og lod sig ganske simpelt hen dratte ned på kanten af lejet, idet hun løftede op i kjolen..."

fortsættes i næste nummer

Noter

¹ En "fredsbevarende" ekspedition i vore dage til det mørke Afrika vil utvivlsomt resultere i en hjembragt eksplosion af aids-tilfælde i troppernes hjemlande, såfremt der ikke på forhånd tages højde derfor.

² Norge ramtes først, da de norske tropper vendte hjem fra Danmark 1762, en form for datidig "fremmed kulturberigelse".

³ Et beromt eksempel på en syfilittiker er den engelske konge Henrik VIII, hos hvem man kan følge sygdommens udvikling via samtidige portrætter. Han hentede efter sigende sygdommen hos en fransk bondepige under et felttog i Frankrig. Det er farligt at føre krig i Frankrig.

Og historien, om hvorledes den franske konge Frans I, Henrik VIII's samtidige, blev smittet, er heller ikke kedelig. Frans kunne ikke holde fingrene fra den skønne "La Ferronnière", hvorfor hendes mand i raseri lod sig smitte og bevidst påførte fru en sygdommen. Dernæst var det Frans' tur! Og hvem tænker på, at general Custer aldrig var blevet officer, hvis ikke faderen til en ombejlet lokal skønhed havde betalt rejseomkostningerne til West Point for den unge syfilisramte Custer for at få ham ud af datterens liv.

⁴ En bivirkning af sygdommen blev, da man i 1500tallet indså, at sygdommen overførtes seksuelt, at alle de officielle badehuse med et ellers muntert Leben blev lukket. Herefter kom Europa ikke rigtig i bad de næste 300 år. Ludvig XIV tog således kun ét var det næste år - ved forårstide, resten af året var ren parfume.

⁵ Penicillin kan vi takke det amerikanske militær for, idet den amerikanske hær forlangte penicillin færdigudviklet og produceret i store mængder for invasionen i Normandiet. Var dette krav ikke stillet, og var midlerne til produktion ikke skaffet til veje, er det tvivlsomt, hvornår penicillin var blevet bragt i produktion. Medicinalindustrien kunne ikke se nogen årsag til at producere stoffet på grund af produktionsvanskeligheder og omkostningerne derved. Så endnu en gang bragte en krig

videnskabelige fremskridt, som mennesket efterfølgende har haft stor glæde af. Et emne som ofte synes overset omkring fordele og ulemper ved menneskes almindelige ufredelighed. Krig er skam også godt for noget, ikke mindst forskning på mange forskellige felter.

⁶ Speciallæger til behandling af kønssygdomme, uddannes dog først fra ca. 1900.

⁷ Således ramtes Tyskland hårdt under de franske invasioner under napoleonskrigene. Galizien ramtes hårdt 1848-49, da russiske tropper rykkede ind for at kvæle revolutionen. Og man ser herhjemme ligeledes kønssygdommens opblomstring under begge vore krige 1848 og 1864. De nævnte steder er ikke specielle, alle steder, hvor militær koncentrerer, stiger antallet af kønssygdomme.

⁸ I bysamfundene regnedes man med en sygdomsprocent på ikke under 10% i de lavere klasser.

⁹ England ligger højt på listen, men dog lavere end i en opgørelse lige efter Krimkrigen, hvor der kom fokus på soldaternes sygdomme, tallet opgjordes da til 3,94 % af hæren, i flåden noget lavere. Indtil da havde England været totalt ligeglad. Menige soldater betragtedes som socialt bundfald og behandledes derefter. De engelske tropper befandt sig normalt oversøisk, og her arrangeredes - men skam ikke officielt godkendt eller talt om - med soldaterludere under militær lægeligt tilsyn i bazarerne og kantonementernes nabolag. Ramtes en lokal pige af kønssygdom, blev hun blot smidt ud og en ny indtog hendes stilling. Hospitalsbehandling var den gang kun for fattige og som følge deraf også særdeles ussel. Hospitaller var rene dødsfælder. Honoré kunne ikke behandles med succes før omkring 1930. Om syfilisbehandling, se andetsteds i artiklen. I det hele taget synes England at halte noget bagefter Tyskland og Frankrig i bekæmpelsen af kønssygdomme. Først i 1913 nedsattes en kommission for at undersøge problemerne omkring det civile samfunds problemer med og behandling af kønssygdomme, i militæret havde man dog været i gang inden. I ingen lande tog man sig af "sociale" sygdomme, tuberkulose, veneriske osv. før i slutningen af 1800tallet. Først omkring 1850 bygges kaserner i England, indtil da var soldater indkvarteret hos borgerne.

¹⁰ Kitchener.

¹¹ Lovligt etablerede og organiserede civile bordeller var blevet forbudt i Tyskland 1871,

selv om de dermed ikke straks forsvandt. Prostitution var dog stadig tilladt, at forbyde det ved lov, vidste man selvfølgelig var nyttest. Så længe den prostituerede underkastede sig sædelighedspolitiets kontrol, og lod sig indskrive på liste, overholdt visse regler og regelmæssigt lod sig undersøge af politilæge, mente man, det var tilstrækkeligt. Politindsatsen var svag, så antallet af prostituerede voksede. pga. storby- og økonomiske forhold. I Hamborg var i 1888 kun ansat 8 betjente i sædelighedspolitiet, 1898 18 stk og lige før 1. Verdenskrig var tallet kun nået op på 46 - og det i en millionstor havneby!

¹² Kun ikke i den engelske hær fandt sådant sted!

¹³ Hvilket selvfølgelig medførte langt større hyppighed af kønssygdomme blandt officerskorpset. Det blev så galt, at i 1917 truede generalguvernør von Beseler i en hemmelig rapport med at indføre samme behandling af de yngre officerer, uden det dog skete. Der er jo forskel på folk!

¹⁴ Dog undgik man straf, hvis man meldte sig inden seks timer efter at have udsat sig for smitterisiko og modtog præventiv behandling. Straffene var almindeligvis milde - et par dage i arrest - for at undgå, at soldaterne skjulte en evt. smitte og dermed kunne viderebringe den til kammerater, ligeledes at de dækkede over smitekilden. Man ønskede heller ikke, at en soldat ved højere straffe kunne unddrage sig skyttegravstjeneste i kortere eller længere tid.

¹⁵ Behandlingen foregik dels ambulat og ved hospitaler bag fronten på den tyske side. Franskmand og englænderne synes ikke at have haft adgang til ambulat behandling - eller i det hele taget ikke bekymret sig synderligt om problemet. Men trods de mange tyske tiltag, voksede antallet af syge, idet mange læger i ren national krigsbegejstring sendte ikke fuldt kurerede patienter tilbage til fronten. Specielt voksede de ikke-sexuelt overførte tilfælde af syfilis kraftigt allerede i 1915.

¹⁶ 8. *Persönliche Vorbeugungsmassnahmen:*

a) *Peinliche Sauberkeit zur Verhütung von Vorhaut- und Eichelentzündung, die die Aufnahme des Syphilisgiftes begünstigen;*

b) *Einfetten des Gliedes vor dem Verkehr (Gummischutzüberzüge sind bei der jetzigen Beschaffenheit des Gummis nicht zu empfehlen).*

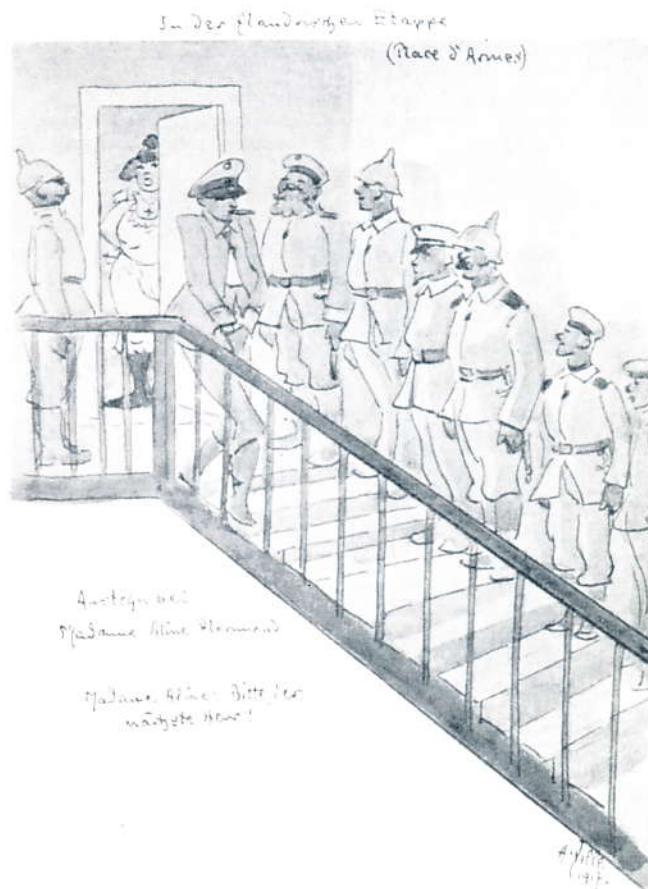
c) *Nach dem Verkehr Harnlassen, Einträufelung von 2 bis 3 Tropfen 20 procentiger Protargollösung (Tripperschutz). Abreiben des Gliedes und der Vorhaut mit Wattebausch, der mit einer Sublimatlösung 1 : 1000 getränkt ist. Velbekomme!*

¹⁷ Næsten 50 % af de britiske og 80 % af de franske mænd mellem 15 og 49 år deltog i krigen. Næsten 50 % af tyske mænd mellem 16 og 50 var indkaldt. I Østrig var tallene endnu højere, og hele årgange af mænd dræbtes i krigen.

¹⁸ Undertiden oprettede officerer for egen regning egne "rekreationsetablisement". Således skilningede en række højtstående stabsofficerer og generaler på østfronten sammen til et eget "tehus". Snart spredte rygter sig, og strømmen af unge løjtnanter, der pludselig havde vigtige beskeder at aflevere ved hovedkvarteret, steg betragteligt. Pigerne havde selvfølgelig intet mod at tjene en ekstra skilling, og de høje officerer opdagede intet.

¹⁹ *"mit der gefürchteten Spritze die Flötetöne beigebracht. Alltäglich nach Strich und Faden, so daß er die Engel im Himmelpfeifen hörte."*

²⁰ Skyldtes, at man den gang først indgik ægteskab, når man kunne ernære hustruen,

"Den næste:"

Højt arbejdspress på et belgisk etapebordel.

normalt i 26-27 års alderen. Og først da opstod et seksualliv og mønster, som selvfølgelig søgtes opretholdt også i felten.

²¹ "Die Feldgrau", slang for tyske soldater under første verdenskrig..

²² Tysk slang for musketer, menig.

²³ Tysk slang for højere underofficer.

²⁴ "Eros in Stacheldraht."

Trooping the Colour

af Mogens Chr. Friis

Verdens flotteste parade

Denne meget spektakulære parade arrangeres af Household Division, i hvilken alle fodgarde-regimenterne indgår sammen med de beredne gardeenheder og det hestetrukne artilleri, som specielt bruges til saluttering ved officielle lejligheder.

For alle, som elsker militære uniformer og eksercits, findes der ikke noget flottere i hele verden end at overvære den engelske dronningens "fødselsdagsparade" på den meget store eksercerplads bag Horse Guards Barracks i London.

Denne årlige parade dateres tilbage til midten af 1700tallet, som en loyalitets-erklæring fra garderegimenterne til monarken. Det er en årlig tilbagevendende og særdeles populær begivenhed, som tiltrækker masser af folk. At få billetter til selve paraden, er næsten umuligt, og det foregår ved lodtrækning. Men er man ikke heldig her, kan man måske få billetter til generalprøven lørdagen

inden, hvor det var Hertugen af Edingburg, som tog honnøren. Selve paraden er altid den lørdag, som ligger midt i juni måned, selvom dronningens personlige fødselsdag er i april.

De deltagende enheder fra The Foot Guards var:

- No 1 Guard (Escort for the colour, The Queen's Company, 1st BTN Grenadier Guards)
- No 2 Guard (Nijmegen Company, 1st BTN Grenadier Guards)
- No 3 Guard (The Inkerman Company, 1st BTN Grenadier Guards)
- No 4 Guard (1st BTN Scots Guards)
- No 5 Guard (F Company Scots Guards)
- No 6 Guard (No 7 Company, Coldstream Guards)

Disse enheder blev ledsaget af den samlede regimentsmusik (The Massed Bands) fra Grenadier Guards, Irish Guards, Scots Guards Welsh Guards og Coldstream Guards.

De beredne afdelinger bestod af 2 halv-eskadroner fra The Life Guards og 2 halv-

RSM overrækker fanen til faneløjtnanten.

eskadroner fra The Blues & Royals ledsaget af det beredne band fra The Household Cavalry. Herudover deltog King's Troop, fra Royal Horse Artillery.

Da disse var på plads, kunne man i det fjerne høre militærmusik, og så kom gardeenhederne marcherende ind på pladsen hver anført af musikkorps Granadier Guards, Coldstream Guards, Scots Guards, Irish Guards, og Welsh Guard. Når enhederne var opstillet i vinkel på pladsen, samlede de fem musikkorps i et stort, som stod for det meste af al musikken ved den efterfølgende parade.

Paraden starter kl.10.00, hvor alle skal være på plads, d.v.s. de ca. 15.000 tilskuere.

09.45 marcherer der fra garderegimenterne til fods 12 sergenter, de såkaldte "markere" ind på pladsen med kompagnifanerne/kvartermærkerne, under kommando af en RSM (regimental sergeant major), som gøede sine kommandoer ud over pladsen, hvorefter de hver især marcherer ud på deres poster, hvor de skal stå under hele paraden, som markeringsskud for alle kompagnierne at rette ind efter.

10.10 høres den første militærmusik. Det første af de 6 kompagnier kommer marcherende ind på pladsen med et 50 mands musikkorps i spidsen og tager opstilling på to geledder i en stor vinkel med front mod Horse Guard Barracks og podiet, rettet ind efter deres "marker".

Når alle 6 kompagnier, som hver består af 70 officerer, NCOs (sergenter) og menige er opstillet i den store vinkel, bliver alle musikkorpsene samlet i en stor falanks med de tre tambourmajorer foran. Det var flot at høre et militær orkester på ca.400 mand, spille de kendte engelske marcher.

Regimentets fane skal nu overdrages den løjtnant, som skal føre fanen rundt ved "the trooping", d.v.s. fremvisningen af fanen for enhederne. Det er noget ganske specielt. RSM afleverer sin "kæp" ved at en soldat, marcherer frem bag ham, og tager kæppen fra ham bagfra, således han kan drage sin sabel, som han så holder i højre hånd, mens han holder fanen med venstre, marcherer gennem og frem foran geledderne, og afleverer den til fanebæreren, som er en sekondløjtnant, som det er traditionen i England. (hvor i Danmark det er en sergent/oversergent, som er fanebærer.)

Når fanen er afleveret, marcherer RSM gennem geledderne tilbage bag kompagnioptstillingen, stikker atter sablen i skeden og

indtager sin plads. Nu kommer soldaten atter marcherende frem bag ham med "kæppen", og stikker den ind under hans arm. D.v.s., at RSM kun har dragen sabel i den korte periode, hvor han bærer fanen frem og afleverer den til fanebæreren. Under overdragelsen indtager seks sergenter nærkampstilling med deres geværer for at sikre overdragelsen.

Herefter starter hele paraden med, at det fanebærende kompagni marcherer venstre om på pladsen og ned mellem de 2 geledder af de opstillede 5 øvrige kompagnier. Når det fanebærende kompagni atter er på sin plads, gives kommandoen, "Battalion slow march", hvorefter alle kompagnierne marcherer pladsen rundt og aflægger honnør for dronningen, eller hendes stedfortræder, her hertugen. Når alle kompagnier igen er på plads, aflægger de beredne afdelinger honnør i let trav forbi podiet og efterfølges af King's Troop, Royal Horse Artillery.

Herefter er paraden slut og de royale kører bort i en lille let hestevogn eskorteret af Horse Guards, og No 1 Guards med musikkorps ledsager marcherende de royale op ad The Mall til Buckingham Palace, medens andre enheder af garderegimenterne er opstillet langs ruten og aflægger honnør.

Det er noget som englænderne kan, holde parader og få det hele til at passe på minuttet. Det er imponerende og meget flot, og burde ses af alle, som elsker uniformer, eksercits, og præcision.

Men det er ikke blot parader den engelske hær er suveræn til, også i felten har den ustandselig vist sin kunnen og klaret "ærtterne" for nationen.

Italienske gardedragoner 1805-1814

Efter R. Forthoffer, Fiches Documentaires

Ved dekret af 4.4.1804 reorganiserede Bonaparte, da førstekonsul og præsident for den Italienske Republik, den tidligere såkaldte Præsidentgarde (Garde du Président de la République), til en afdeling bestående af 1 eskadron Grenadiers à Cheval de la Garde og 1 eskadron Chasseurs à Cheval de la Garde.

Da Bonaparte lidt senere udråbte sig til Napoleon I, Kejser for de franske, tog han samtidig titlen Konge af Italien. Præsidentgardens blev således Kongelig Garde.

Ved dekret af 26.1.1805 oprettedes et Régiment de Dragons de la Garde Royale Italienne med 2 eskadroner, dannet ved sammenslutning af de førnævnte ridende grenaderer og jægere, henholdsvis som 1. og 2. eskadron. Omgrupperingen fandt sted i Paris, hvortil de to eskadroner var sendt fra Milano for tage del i ceremonierne omkring Napoleons kroning.

Regimentet tog del i 1805-kampagnen under sit nye navn, selv om den endelige forvandling uniformsmæssigt endnu ikke havde fundet sted, især ikke for den 2. eskadron, de ridende jægere. Den endelige nyudrustning fandt først sted efter tilbagekomsten til Italien.

1. eskadron bevarede i næsten sin helhed den tidligere uniform, blot skiftedes bjørneskindshuen ud med dragonhjelmen. Ombygningen fandt antageligvis sted i Paris. Den første model havde i stedet for den gængse dragon "houquette" (den lille tingest forrest på hjelmkammen, igennem hvilken hestehalen blev trukket og holdt fast ved at slå en knude) en lille ørn med udbredte vinger, hvis man skal tro

Hoffmann og Valmont. I 1809 har kammern "houppette", lige som Dragons de la Garde Impériale, som oprettedes 1806, et år efter de italienske gardedragoner. I starten var fjeren grøn-rød, for siden at blive helt rød.

2. eskadron bevarede for en tid sin husaruniform - hvilket forklarer historierne om "Hussards de la Garde Italienne" - og blev først klædt som dragoner i begyndelsen af 1807.

Regimentet var "Gammel Garde", hvorfor alle i regimentet rangerede med en grad over samme rang af linien.

1809 deltog regimentet i Italien og Østrig (Raab 14.6.1809). I 1812 tog det del i felttoget mod Rusland, hvor regimentet led meget svære tab (Kowno 13.12.1812). Ved hjemkomsten

reorganiseredes de 2 eskadroner i 4 kompagnier, hver med ca. 80 mand, og sådan formeret tog regimentet del 1813 i Illyrien og 1813-1814 i Italien (Lagano 27.12.1813 og Le Mincio 8.2.1814).

Regimentet havde 1805-1808 antageligvis 1 ørn pr. eskadron. Fra 1810 helt sikkert kun 1 ørn for regimentet (som i Frankrig), for styrkelisten 1811-1812 nævner kun en sous-lieutenant porteétandard.

Chefer for enheden var 1805-1819 oberst, senere general Viani, 1810-1813 oberst, baron Jacquet og 1813-1814 oberst Maranesi.

Under enheden hørte en afdeling Gendarmierie d'Elite de la Garde Royale Italienne ført af en løjtnant. Afdelingen oprettedes

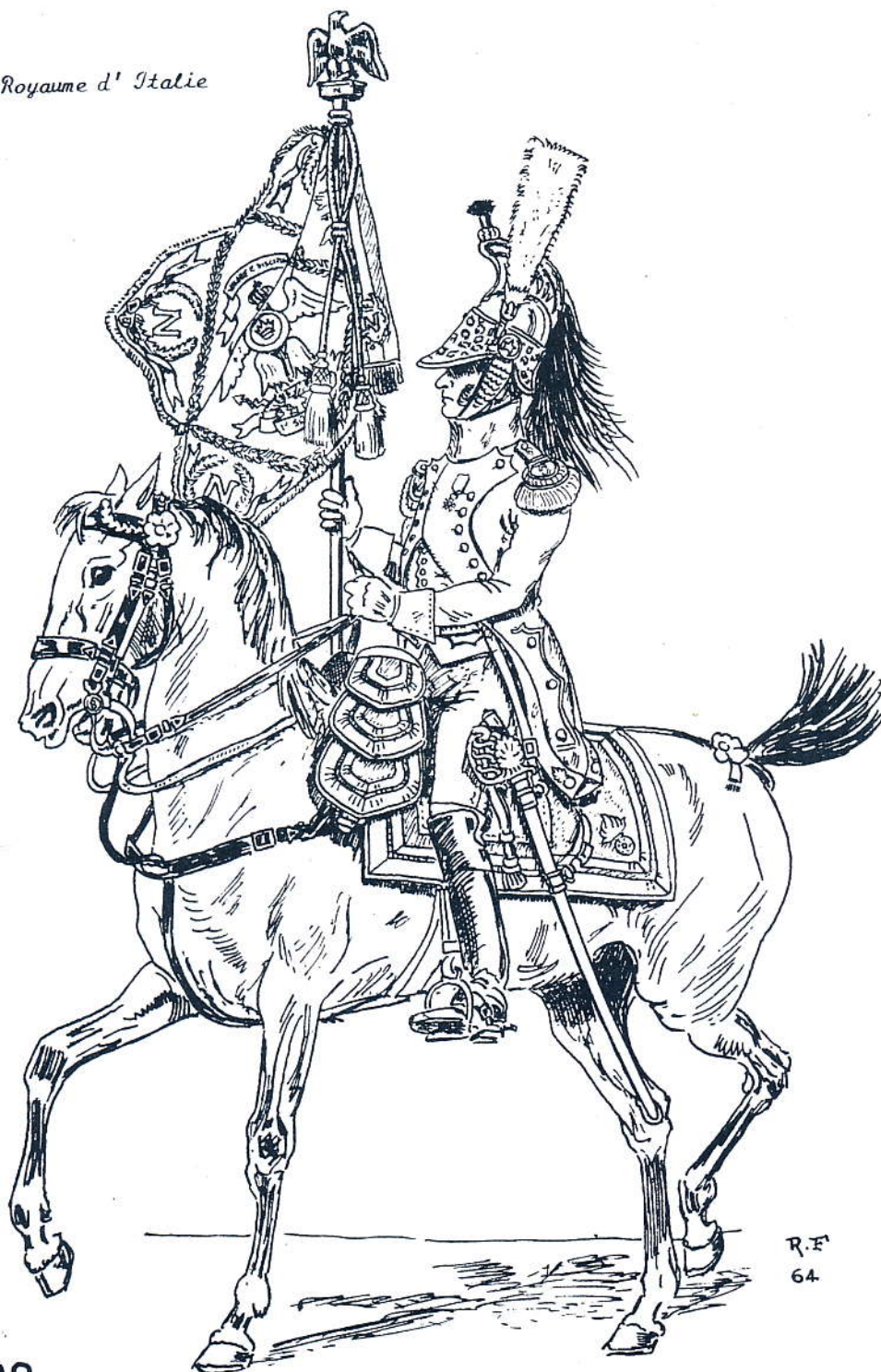
antageligvis 7.9.1808. Uniformen var som de franskes indtil 1813, hvor grundfarven ændredes fra blå til grøn. Meningen var antageligvis, at styrken skulle have været på en eskadron, idet der i Brunonsamlingerne er en estandart med påskriften "NAPOLEONE IMPERATORE DE'FRANCESI RE D'ITALIA ALLO SQUADRONE DI GENDARMERIA SCELTA" på avers og på revers den italienske ørn med devisebånd over og under, påskrift GUARDIA REALE og forneden VALORE ET DISCIPLINA. Estandarten er lig dragonernes. Gendarmernes ses på Plumetplanche D11).

Officier Porte-Etandard des Dragons de la Garde Royale 1813

Forgylt hjelm med leopardskind. Fjer hvid med rød bund. Kjole og krave mørkegrøn. Hvide rabatter. Kantninger på lommer og skøder røde. Knapper, epauletter og snore (aiguillettes) samt granater på skøder sølv. Lædertøj, vest og støvlemandletter hvide. Benklæder af skind. Handsker af skind med hvide handskekraver. På brystet æreslegionen. Forgylt sabel med sølv portepe. Skaberak og skabrunker grønne med galoner og granat i sølv, røde passepoils (yderste kantning). Hvid sadel. Rosetter på seletøjet røde med sølvfrynser. (Det hele som de franske Kejserindedragoner - blot med sølv i stedet for guld.)

Estandartens midterfelt hvidt, omgivet af røde og grønne hjørner. (Øverste hjørne mod stangen grønt, nederste rødt, og de modstående trekanter omvendt. Alle broderier og frynser guld. Ørnen broderet i guld og på dens bryst et rundt skjold i mørk rosa og kantet med guld, midtpå broderet jernkronen (Italiens krone) i guld. Devisebånd over og under ørnen i en meget blegblå farve, sorte inskriptioner. Fanebånd grøn-hvid rød med guld-broderier og frynser. Kor-dons guld. På toppen af den grønne estandartstang en forgylt bronzeørn, samme model som de franske brugte. På den modsatte side af estandarten er broderet: NAPOLEONE- IMPERATORE ET RE - AL DRAGONI - DELLA GUARDIA - REALE. (R. Forthoffer, pl. 108, efter kilder i Musée de l'Armée, Lt.Col. Darbou, collections particulieres. Estandarten er i dag i Brunon samlingerne.)

Royaume d' Italie

108

Dragons de la Garde Royale. - Officier Porte - Etandard, = 1813.

Ny særudstilling på Orlogsmuseet

På Orlogsmuseet på Christianshavn, kan man frem til 6. marts 2005 se særudstillingen "Et krigsskib bliver til – Dansk skibsdesign i 100 år". Udstillingen fokuserer på de syv til ti år, der går fra idé, til kølen bliver lagt på det nye krigsskib. Dette illustreres ved ikke før vist billedmateriale, genstande, film og modeller. Alt sammen bliver bragt til live ved tre eksempler ved tre skibe. Først panserskibet Peder Skram (1908) kendt fra 29. august 1943, hvor billedet af det stolte skib - sænket af sin egen besætning - gik verden rundt. Dernæst fregatten Peder Skram (1965), Danmarks flagskib under Den kolde Krig og endelig de nye fleksible støtteskibe, de største skibe i den danske flåde nogen sinde. Museet har åbent hver dag undtagen mandag 12-16, fri entré onsdag.

Panserskibet PEDER SKRAM var Danmarks sidste panserskib, det udgik af flådens tal i 1949

Anmeldelse

Esben Monster-Kjær (red.): *"Feltherrer – fra Alexander den Store til Norman Schwarzkopf"*
Forord ved forsvarschef general H.J. Helsø
Aschehoug Dansk Forlag 23. januar 2004
Indbundet 302 sider. Pris 299,-

Bogen *"Feltherrer"* portrætterer 28 af historiens største militære ledere og beskriver den betydning, de har haft på den militære udvikling fra oldtiden frem til i dag. Det er en fagbog i den klassiske tradition, hvor vægten bliver lagt på "de store mænd" og ikke så meget på de økonomiske vilkår eller den teknologiske udvikling.

"Feltherrer" er en underholdende og informativ bog. Den giver et godt indblik i den vestlige kulturkreds militærhistorie og bringer én tilbage til drengsårene gode historiebøger,

Maskingeværrets kulturhistorie

Tøjhusmuseet har begået en udstilling, som hedder *Maskingeværrets Kulturhistorie – en udstilling om industrialisering, imperialism, om opfindelser og omvæltninger, krige og kampe set gennem maskingeværrets optik.*

Lad det være sagt med det samme – det er en meget flot visuel udstilling hvor genstande, lys og montere skaber en god ramme om de udstillede effekter.

Hvad der derimod undrer, er at man ikke har vægter at fortælle om den teknisk/mekaniske side af maskingeværet udvikling – et aspekt som givet ville interessere mange af de besøgende, da det jo er et museum som udstiller våben i alle afskyninger, og fra alle perioder. Ligeledes er der gjort for lidt ud af at sætte maskingeværrets betydning ind i en

Ivan Jørgensen 75 år

Vort mangeårige medlem Ivan Jørgensen, Roskilde, fylder 75 år.

Ivan har siden drengsårene været en særdeles målrettet og seriøs samler af Elastolin- og Linolfigurer og har i dag uden tvivl Danmarks største samling af de kostbare figurer.

Ivan har i tidens løb også altid velvilligt udlånt af sine skatte til særudstillinger – både i Chakotens regi og i andre sammenhænge.

Ivan meldte sig i en ung alder ind det dengang ganske lille Selskab, og har siden været et trofast medlem. Det er sjældent, han forsømmer et møde eller et foredrag og er med sit gode humør altid god for en venlig bemærkning til alle

Fra Selskabet skal lyde et stort tillykke med de første 75 år.

AW

hvor det var den store historiske person, der var i centrum. Det er en bog, man skal købe for at få en god, samlet fremstilling af betydelige militære ledere på dansk, men ikke hvis man er ude efter en videnskabelig redegørelse.

Personligt læste jeg bogen med stort velbehag, men desværre er den skæmmet af alt for mange trykfejl og til tider også et dårligt sprog, der kan virke forstyrrende.

Bogen er skrevet af en række danske forfattere og man mærker tydeligt, at de hver især brænder for "deres" militære; desværre kan man ikke se, hvem der har skrevet hvilke artikler i bogen. Lidt synd når nu skribenterne tydeligvis har gjort en stor indsats med netop deres område.

Ved udvælgelsen af feltherrer, der skulle med i bogen, har redaktøren valgt ud fra den udmærkede præmis, at det skulle være nogen, der ikke bare havde vundet mange slag, men som også havde revolutioneret den militære tankegang eller doktrin. De 28, der kom gennem nåleøjet, er: Alexander den Store; Hannibal; Cæsar; Karl den Store; Edward 3.; Gonzalo de Córdoba; Francis Drake; Albrecht von Wallenstein; Gustav 2. Adolf; Henri de La Tour d'Auvergne, vicomte af Turenne; Michiel de Ruyter; John Churchill, hertug af Marlborough; Karl 12., Frederik den Store; Horatio Nelson;

større sammenhæng med de begivenheder, hvor det var anvendt – og undertiden – måske – ændrede udfaldet af. Maskingeværet var en

Sir Arthur "Bomber" Harris (1892 - 1984) var en af Anden Verdenskrigs mest kontroversielle feltherrer og en af de personligheder, der beskrives i bogen.

Napoléon Bonaparte; Robert E. Lee; Helmuth von Moltke; Togo Heihachiro; Erich Ludendorff; Manfred von Richthofen; Heinz Guderian; Yamamoto Isoroku; Louis Mountbatten; Arthur Harris; Dwight D. Eisenhower; Vo Ngyuen Giap og H. Norman Schwarzkopf.

God fornøjelse i selskab med feltherrerne!
Steen Schön

militær opfindelse som så mange andre, et resultat af tiden – og ikke det modsatte.

Museet vælger i stedet, at se våbnet i sammenhæng med verdenshistoriske begivenheder – illustreret gennem en tidslinie ophængt på væggene – hvoraf mange slet ingen relevans har til maskingeværet.

Man har til udstillingen været ude og søge støtte hos private firmaer – et åbenbart nødvendigt tiltag i disse museumssparetider, hvor mange udstillinger desværre ikke i sig selv kan tiltrække det nødvendige antal besøgende for at være selvfinansierende.

Et positivt tiltag for brugere af museet er, at man har sat entreindtægten ned til 25 kr. for voksne, eller man kan vælge at købe et årskort for 50 kr. – et virkeligt godt tilbud i den rigtige retning.

AW

KOMMENDE MØDER

Onsdag den 2.juni

Udgår, da der pågår renovering af spisesalen.

Onsdag den 11. august

Steen Schön fortæller om korstogstidens militær, organisation, taktik og „uniformering“. En spændende periode, hvis militære resultater måske var begrænsede, men mødet mellem øst og vest fik langtrækkende konsekvenser for næsten alt i Europa især i positiv retning. Og i Mellemøsten mindes man stadig noget ophidset visitten af korsfarerne, idet man der mener, at besøget ikke bragte noget særlig positivt. Sådan er der så meget.

Onsdag den 1. september

„Slaget ved Leuthen 1757“, Frederik den Stores genistreg, hvor han via en overraskende flankemarch besejrer en overlegen østrigsk hær. Ole Thureholm fortæller om tidens taktik og uniformer og krydrer med nogle af de mange anekdoter fra slaget.

Onsdag den 6. oktober

„Fra 1864“ ved Lars Lindeberg, som således markerer dette års runde jubilæum med et foredrag. Lindeberg vil komme ind på nogle af de emner, han er trængt dybere ned i - og er blevet klogere på - siden han i 1964 udgav sit bekendte værk „De så det ske - 1864“.

Søndag den 31 oktober

Kastellets 340 års fødselsdag, hvor vort bidrag til festlighederne er udstillingen Miniaturemilitær. Samtidig benytter vi lejligheden til at fejre Chakotens 60 årsdag.

STOP THE PRESS

Der er lige plads på bagsiden til

en adgangsbillet til et fransk feltbordel, smukt dekoreret med nydelige uniformstegninger, som viser klientellet. De manende ord "honneur" (ære) og "patrie" (fædreland) er meget passende også skrevet på billetten. Hvad ordene "Vive la Classe" midt i trikoloeren skal betyde, er lidt mere uforståeligt. Måske der hentydes til etablissementets kvalitet?

Forsiden viser:

Forskellige uniformer fra 17./19. Uhlanregiment.

Det 17. Uhlanregiment var sammenlagt med det 19. Uhlanregiment og overtog meget her fra. Fra venstre mod højre ser man yderst en Raillimentsfane ("Znak szwadronowy") og en menig med en alm. lanse. Forrest til fods ser man forskellige typer af officersuniformer og variationer over samme!

Akvarel af B. Gembarzewski i værket "Zolnierz Polski. Od 1757 od 1814 roku."

Bagsiden viser:

Grenaderhueskilt fra Frederik IV's tid

Under arkæologisk udgravning af det grundstykke, hvorpå A.P. Møller skal opføre nye administrationsbygninger, er det viste lille skilt i gult metalblik blevet fundet af museumsinspektør Lene Høst-Madsen, Københavns Bymuseum.

Nu havde det selvfølgelig været rart, hvis resten af grenaderudrustningen samtidig var fundet efter et rask lille mord på en skildvagt eller lignende. Men fundstedet og dets omgivelser på Kalleboderne viser klart, at skiltet er røget ud med et læs skrald under opfyldningen af området på Frederik V's tid.

Omkring det lille skilt lå intet, der kan forbindes til en grenaders øvrige udrustning, og man skal her betænke, at alle stofstumper og tekstiler ellers fundet under udgravningerne har holdt sig perfekt. Altså har skiltet nok været gemt alene uden hovedbeklædning som memento hos en gammel grenader og er så røget ud ved en oprydning et eller andet sted i København.

Skiltet i udstanset messing måler ca. 22 x 8 cm og har F IV's dobbeltmonogram i grana-ten omgivet af trofæer.

Og hvad kan man så få ud af det?

Tja, grenaderhuerne fra vel 1712 eller deromkring må antages at have været mitrehuer som generelt i Nordeuropa. De eneste afbildninger af danske grenaderer fra tiden er en tegning af Worgewitz 1728 (grenader fra Grenader Corpset), Prins Frederik (senere Frederik V) i grenaderuniform ca. 1727 (med broderet klædeshue) samt grenadertyperne hos Gudenus visende danske grenaderer fra toget til Rhinen 1734. Endnu er der ikke fundet andre danske billeder eller portrætter af grenaderer i perioden 1703-1734, men det kommer nok en dag.

Altså må man til at gætte.

Det fundne "Blech" har siddet fornedet på en menig grenaderhue, derom er der ingen tvivl, og F IV's navnetræk afgør periodens datering. Skiltet kommer utvivlsomt fra et af de regimenter, der havde messingknapper. Og ja, så er der ikke meget mere at sige, for nye billeder eller andre fund kan vise, hvorledes resten af huen så ud.

Nogenlunde sikkert er, at huens frontstykke og bund har været i regimentsfarvet stof og posen antageligvis rød. Snorebesætning muligvis i knapfarve - eller måske hvid for alle regimenter. I nakken en gul granat også af "Blech". Skiltet har været syet på pladen, det viser de små dobbelthuller i skiltet. Over skiltet har i det mindste været en krone øverst og derunder et egnsvåben omgivet af en slags "gardestjerne", som man ser på grenaderen hos Worgewitz og på

Gudenus figurer. Al denne udsmykning sikkert i "Blech", i det mindste på menighuerne.

Officerer har antageligvis kun båret huer broderet med sølv eller guld efter knapfarve.

Det viste foto er en nøjagtig 3D kopi skabt af firmaet Cascade.

Den anvendte 3D fotografering er en genial ny fototeknik, som mestret på fornemste vis af Cascade. Metoden gør, at fund kan bringes tilbage til original stand, selv de måtte være bøjede, gået i stykker, misfarvede eller på anden vis beskadigede.

I et kommende nummer af SKALK vil interesserede kunne se Søren Henriksens forsøg på at rekonstruere en hue til det nyfundne skilt.

Den polske løjtnant Antoine Jankowski fra 1. franske Gardelansenerer iført hvid paradekurta. Ca. 1807.

Grenadertambourhue fra Lollandske geworbne Infanteriregiment

Her ses noget så sjældent som en dansk grenaderhue fra Frederik Vs tid.

Huen finder sig i Åbo Museum, Finland. Hvorledes den er endt der, er et mysterium, ikke mindst da museet ikke har besvaret henvendelser derom.

I Infanterireglementet af 1747 er nøje beskrevet, hvorledes grenaderhuer skulle se ud derefter (se Chakoten 2000/1 p. 16), kun få regimenter fik lov til at beholde de kreatorer, som enhederne tidligere havde investeret i.

Blandt disse få var Lollandske geworbne Infanteriregiment (fra 20.10.1753 Regiment Prins Frederik), hvis chef, Vilhelm Dombroich, inden det ny reglement udkom, havde ladet huerne fremstille med gult blik i stedet for hvidt, og derudover forsynet huen med blå frontplade i stedet for gul, og med gul pose i stedet for den mere reglementerede røde. Tilladelsen, til at bevare huerne som de var, er givet 11.7.1748, så modellen må være fremstillet før 1747 og har sikkert været i brug op til omkring 1757-1758, hvor en ny grenaderhuemodel indføres.

Som en særlig udsmykning fører regimentet det danske våben på huen (og i fanerne) og ikke Lollands, som man ellers skulle have formodet. Eventuelt er skiltene overført til de nye grenaderhuer med sort læderfront.

Og da det er en tambourhue, er den udsmykket med trommer. Trommen i toppen er (løst?) placeret oven på antageligvis den mere normale krone. Måske den tromme egentlig hører til bag på huen, hvor grenaderer ellers har en granat. Eventuelt har almindelige grenaderer ved dette regiment også haft granater, hvor tamburen har trommer fornedet på fronten - men det er gætterier.

Tak til Per Finsted for venlig computerassistance med billedet.

John Sjøbergs noget suspekter tyske gullaschkanon på visit i det danske ca. 1930. Men var en sådan ariveret på en øvelse, havde de danske soldater nok været ligeglade med kanonens lidt historiske unøjagtighed. Men dioramaet er interessant og levende alligevel, som sædvanlig!

Officer fra 7. Régiment de Lanciers Polonaise de la ligne/ 7. Cheval-légers Lanciers, ca. 1812.
Regimentet var det tidligere 1. Régiment des lanciers de la Légion de la Vistule.
Efter original akvarel af Jan V. Chelminski.

